

2018/11

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK
FOLYÓIRATA

A NAGY
HÁBORÚ
A fa, ha
évig ér

HOVÁ
JÁRNAK
A FÁK
ISKOLÁBA?

Zog Báránya

SZOBOR-
PARKŐR
Az elnök
nyomában

Sétálunk, sétálunk

Ahogy lesz, úgy lesz! 1956

TARTALOM

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK
Ahogy lesz, úgy lesz! 1956 2
Horváth Júlia Borbála

MÁS KOR – MÁSKÉNT
Egy életem, egy halálom 5
Elek Lenke

ZOG BÁRÁNYA 8
Gács János

A NAGY HÁBORÚ
A fa, ha égig ér 10
Buza Péter

Simplicissimus Budapestje 14
Nyolcadszor! 16

ÉPÍTETT VILÁG
Álmok egy állatkertről 18
Túl az Úristen megkeresésén 21
Kálmán Attila

HOVÁ JÁRNAK A FÁK ISKOLÁBA? 24
Bardóczi Sándor

Gellért 100! 28
Elek Lenke

Györe Balázs: reggel 28

Vásárolunk... 29

Leonardo Da Vinci és 29
a budapesti lovas

Opera a kézmosás fontosságáról 30
– A Semmelweis
az Operettszínházban
Zappe László

„Muzsikáló, rézszárnyú 31
égi hinták”

Az év emlőse: a földikutya 31

SZOBORPARKŐR
Az elnök nyomában 32
Jolsvai András

BUDAPEST

*Városliget, Széchenyi fürdő, 2018. november 7.
11 óra 59 perc*

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

Pro Cultura Urbis díj 2007

XLI. évfolyam, 11. szám

megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

Szerkesztő: Némethy Károly,
Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam: 1966–1988

Szerkesztő: Mesterházi Lajos,
Fekete Gyula, Vargha Balázs,
Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

Angelus Róbert,**Bojár Iván András** (Épített világ),**Buza Péter, Hidvégi Violetta,****Kirschner Péter,****N. Kósa Judit** (publicisztika),**Saly Noémi,****Sándor P. Tibor** (archív fotó),**Török András**

(Simplicissimus Budapestje)

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

budapestfolyoirat@summa-artium.hu

www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja a Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon és fax: 318-3938

Lapigazgató: Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés: Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

Tördelés: Görög Gábor

Nyomdai munka: Pharma Press Kft.

1033 Budapest, Szőlőkert utca 4/a

Telefon: 577-6300, fax: 577-6362

ISSN: 1785-590X

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

Címlapon:

Ahogy lesz, úgy lesz! 1956

(2. oldal)

Fotó: RIC/9s

A hátsó borítón:

Zog Báránya

(8. oldal)

BUDAPEST

egy kétmillió nagyváros, így tanultuk legalábbis az iskolában. Aztán elröpült néhány évtized, és meg kellett tanulnunk egy új meghatározást: Budapest egy 2,7 milliós nagyváros, lakóinak egyharmada azonban nem a főváros területén él, hanem az őt körülvevő, sok tucat várost és falut magába foglaló, csaknem megyéni agglomerációs gyűrűben.

Budapest, ha úgy vesszük, immáron nem egy város, hanem nyolcvanegy.

A változás a szemünk láttára zajlott le. Míg a rendszerváltás előtt kivételes jelenség, hogy egy család a bevált munkahely vagy a jobb iskola kedvéért a budai II/A kerületrészről távolabbi vidékekről is vállalja a napi ingázást, a kilencvenes évek végén a városiak hirtelen szétszóródtak olyan településekre, amelyeket korábban legfeljebb túrabakancsban kerestek föl. Fial családok ezrei letek friss levegőt, nyugalmas életet és megfizethető kertés házat a Pilisben és a Dunakanyarban, s a nyugdíj felé tartók tömegei adták fel a zajos belvárost vagy épp a panelt, hogy új otthon és olcsóbb mindennapokat találjanak, mondjuk Gyömrőn vagy Zsámbékon.

Ami persze nem meglepő, hiszen ugyanez zajlott le az európai és az amerikai nagyvárosok legtöbbje esetében, és senki sem akad fenn azon, hogy London, Párizs vagy Barcelona ma már vagy fél-száz kilométerrel kijebb kezdődik, mint ahol a város hivatalos közigazgatási határa. És ahogy hetven évvel ezelőtt Kispest vagy Újpest volt hivatalosan önálló, mégis ezer csáppal Budapesthez kötődő város, úgy ma már csak az igazán szemfülesek képesek kapásból megmondani, hol végződik Óbuda és hol kezdődik Üröm.

Magától értetődő gondolat tehát, hogy Budapestnek és annak a nyolcvan településnek, amelyek az ott élőknek köszönhetően és a területükön működő vállalkozások természetéből fakadóan a főváros afféle védőgyűrűjének tekinthetők, a lehető legszorosabban együtt kell működniük. Elvégre nem is létezhetnek egymás nélkül: az őket összekötő utakat reggel az egyik, este a másik irányba áramló tömeg lepi el, polgáraik idejük egy részében itt, a fennmaradó órákban amott égetik a villanyt, folytatják a vizet, dobják el a szemetet, és ha az ország megpróbál a jövőbe nézni, és kitalálni, miféle beruházásokra lesz szükség ebben a régióban az elkövetkező tíz, húsz vagy harminc évben, akkor legfőképp azzal kell tisztában lennie, milyen átrendeződések, változások várhatók a főváros és agglomerációja viszonyában.

Ezért is meglehetősen, hogy az elmúlt tizenöt évben nemhogy bővültek volna, de inkább gyérültek azok a fórumok, amelyek az érintett nyolcvanegy település érdekegyeztetését szolgálhatnák. Az államigazgatást és a költségvetés működését vezérlő centralizáció láthatóan felülírja a szövetkezés logikáját, mi több, kioltja az alulról jövő kezdeményezéseket is. És valóban: egy olyan városban, ahol még a legnagyobb kerületek polgármesterei is arra panaszkodnak, hogy a szomszéd városrészrel sem jutnak gyakorlati ügyekben dűlőre, mert a praktikus szempontokat legyőzi a városállam szemlélet, mitől volna kézenfekvő, hogy ugyanők kezdeményezzék viszont a Perbállal vagy Gyállal való intézményes együttműködést?

Pedig valaminek történnie kell, hiszen már középtávon sem lesz működőképes az a régió, amely csak a központ szempontjaira ügyel, amikor a fejlesztésekről és a napi működésről dönt. Az utak vezetése és felújítása, az új hidak építése, a szemétbegyűjtés és -kezelés, az ivóvízszolgáltatás, a közösségi közlekedés mind olyasmi, amit nem lehet erőből megszabni – pontosabban lehet, de ez magában hordozza a súlyos hibák lehetőségét. Mert vegyünk csak egy példát: hogyan lehetne érdemben előre lépni a budapesti belváros tehermentesítése, az autóforgalom visszaszorítása ügyében, amíg nem vizsgáljuk meg alaposan, kik ülnek a dugóban pöfögő gépkocsikban, honnan jönnek, hová tartanak, és milyen intézkedés hatására, de főként miféle kompenzációért cserébe lennének hajlandók átszállni a közösségi közlekedés járműveire?

A Tarlós Istvánnak tett kormányígéret szerint a következő önkormányzati ciklusban feláll a testület, amelynek fő célja, hogy az állam és a főváros fejlesztési terveit egyeztesse, lehetőség szerint igyekezzen egyensúlyt teremteni az igények és a lehetőségek között. Nem volna talán még most sem késő újragondolni a grémium összetételét és hatáskörét, és bevonni a munkába az agglomeráció hat körzetét, valamint a döntéshozatalt is kiterjeszteni az érintett települések teljes körére, mind a nyolcvanegy önkormányzatra. Mindez nem lenne előzmény nélküli: a Fővárosi Közmunkák Tanácsa, amely halványan visszaköszön a beígért testületben, a harmincas évek végétől már egyeztető fórumként szolgált Budapest és az akkori agglomeráció között is.

Ennek tető alá hozása nem lenne ördögösség, mindössze arra lenne szükség, hogy valaki, esetleg egy befolyásos csoport magára vállalja a meggyőzés és a szervezés feladatát. Jelszót a munkához egy régi könyv kínál, az a munka, amelyből több nemzedék „tanulta” a fővárost: Hazánk szíve,

NAGYBUDAPEST

AHOGY LESZ, ÚGY LESZ! 1956

Az 1956-os Intézet közzétette oral history kutatásának eredményeit. Az egyik mesélő így emlékezett: „...anyám elmondta, hogy az apám egy hős volt, aki meghalt a magyar szabadságért... [később már] azt [is] tudtam, hogy az oroszok tehetnek róla, hogy meghalt, de nem úgy, hogy az oroszok ölték meg, hanem azért, mert az oroszok itt vannak és nekünk ez nem jó, mert nem vagyunk szabadok... Akkor szó volt arról, hogy börtönben ült. Nem is tudtam. Ez a kettő nem kapcsolódott össze... És hogy megölték, akkor változott kivégeztékre.”

(forrás: Az ötvenhatosok második nemzedéke/1956-os Intézet archívum.)

Nem szokatlan, hogy a Nemzeti Múzeum lépcsőjén diákok lebzselnek, iskoláscsoportok gyülekeznek – most éppen poros gödrök, és szigorú kordonok között bukdácsolhatnak, és élénken érdeklődnek a kertben feltárt világháborús tömegsír iránt. Hat katona maradványait találták meg... Gyalogsági löszereket... Gránátokat... Tintaceruzát... Mi az a tintaceruza? A válasz halasztódik, mert indulás előtt, a túravezető és a kiránduló gyerekek között egyezés kötött. Egyik fél betartja a közlekedési szabályokat, nem ordibál túlságosan, nem lök fel sem néniket, sem bácsikat, amikor bejárja az ünnepi helyszíneket; cserébe a másik fél izgalmas történetekkel szórakoztatja őket.

Ki tudja közületek, milyen előzmények vezettek az 1956-os eseményekhez? Hogyan zajlott a Rádió ostroma, mi volt a személyi kultusz, a jampecdivat, a békekölcsön, és hol alakult meg a Petőfi kör, amely előkészítette a lázadást? Először is: mit jelent a szó, hogy forradalom?

Kicsinyke csöndecské ereszkedik a felső tagozatos tanulókból álló csoportra, éppen, mint töri órán; ki kivárára, ki elnézésre játszik, s hogy váltson a téma, végül néhány bátorfi kiböki. Tüntetés... Lázongás... Pesti fiúk...

A sétavezető türelmesen vár, de aztán senki többet...

Ejnye, hát mindenkinek a politika jut eszébe róla? Létezik forradalom például az autógyártásban, és a számítástechnikában is. A forradalom mindig valami újat jelent, olyat, ami ma még furcsa, holnap viszont megszokott... Na, és tudjátok, mi az a diktatúra?

Újból angyal száll... A régészkalapácsok ütlegei mellett megszületik a válasz. *Elnyomás... Zarnokság... Személyi kultusz... Csillogó és unott szemek egyszerre villannak, s várják a bizonyosságot. Tudjátok, mi volt benne a legrosszabb? Hogy folyamatosan lelkesedni kellett. Közületek ki szereti a nulladik órát? A gyerekek szinte a bőrükön érzik a hazug kor hamis leheletét. Nem akarom, nem tetszik – ilyenek nem hangozhattak el... Bírálni, ellentmondani tilos volt... Éljen Sztálin. Bizonytalanul bátorkodik elő a név, de tetszik az előadónak a tudás e kicsinyke lobbanása. Úgy van! Ó volt a példakép, a Szovjetunióból. Hívei éppúgy rajongtak érte, mint a hazai szocialisták Rákosiért. Az előadó javaslatot tesz. Most játszunk azt, hogy én vagyok Rákosi, és mint a színházi előadás végén, ti megtapsoltok. A beszélő fölugrik a pad tetejére, néhány buzgonc mellé perdül. Akarjátok tudni, milyen az, ha egy politikai vezetőt áhí-*

tattal követnek? Igen? Akkor csináljátok utánam! Ütemes tapsolásba kezd, a gyerekek utánozzák, erősödik, aztán halkul a csattanás, megint erősödik, megint halkul, dübörög az utcán a tömegero – még ha gyerekenyér is idézi elő. Nagyon jó! Így éltették annak idején Rákosi Mátyást. A tanulók bulira veszik, a lelkesedés elnyomja a lényegét. Hát, ez a szolgaság... A szónok hagyja, aztán lecsillapítja a kedélyeket.

Na, de valójában ki volt ő? Egy százötvenhét centiméter magas zsarnok. Te milyen magas vagy? Százötvennyolc? Hasonló termet... A gyerekek végignéznek a csoportjukból kimagasló egyedeken, és folytatódik a múltidézés. 1953-ban, Sztálin halála után Rákosit félreállították, és Nagy Imre kormánya visszavonta az irritáló intézkedéseket. Az országban javult az közhangulat, az emberek kissé fellélegeztek... Néhány nyugati hang is bekúszott az éterből... A tūravezető lázasan keresgél a táskájában, és kikotor egy wifi hangszórót, amelyet az első sor gondjaira bíz. Élt Amerikában egy énekes az ötvenes években... Mielőtt elhangzana a név, bekibálás szakítja meg a mesét. Elton John? Nem, nem ő, hanem Elvis Presley. Hallgassátok! A kísérő tanárok belevesznek a dallamba, hogyne emlékezzenek a felvételre, amelyen a rock'n roll, és a lázadás királya beleüvöl-

ti az éterbe: *You ain't nothing but a hound dog, Crying all the time.*... A gyerekek nem érzelegnek, a hangszórót bevágják egyikük hátizsákjának oldalzsebébe, s üvöltő magnószó kíséretében bevonulnak a Bródy Sándor utcába. A hangulat tökéletes, az autók kívárlják, ameddig a csoportkigyó átkel a zebrán, a farok pirosban végződik. A forradalmár diákok tizenhat pontba szedték a követeléseket, amita Rádióban akartak beolvastatni... Éppen, mint március tizenötödikén! A gyerekek ráéreznek a témára, és körbeveszik vezetőjüket, aki felgyűlt hangon beszél. A belügyminisztérium betiltotta a tüntetést, de hiába... Az utcán ezek vonultak. Skandáltak, hogy: aki magyar, velünk tart... Ruzsik haza! Forró vizet a kopaszra! Az volt Rákosi... Utóbbi rigmus aratja a legnagyobb sikert, s a csoport a Pollack Mihály tér felé veszi az irányt. A tömeg érezte erejét, és a szabadság mámorát, előkerültek a magyar zászlók, amelyekből kivágták a szocialista címet... Átvonultak a Parlament elé, Nagy Imrét követelték, de a beszéd hallatán csalódottan hazamentek. Október huszonharmadika egy keddi nap volt, másnap dolgozni – iskolába – kellett menni... A kisdíkok mélyen átérzik a problémát, de már megérintette őket a feladat. Másnap a Felvonulási téren találkoztak, és ledöntötték a több mázsás Sztálin

szobrot, sőt egyes részeit lángvágóval feldarabolták... Ti hazavittetek volna belőle egy darabot? A válasz egy nagyon határozott igen. Utána a Rádióhoz vonultak, ordítottak, többen a kerítésnek ugrottak, a lázadás- és szabadságvágy leírhatatlan volt... Akarjátok ti is érezni, milyen az? Oké, de ne másszatok túl magasra!

Az ifjúságnak nem kell kétszer mondani, megrohamozzák az egykor pompás palotát, van aki már-már átjut a Károlyiék kertjébe. A kísérő tanárok időben rendre utasítják a lázadókat, megelőzendő, hogy mindkét fél bajba kerüljön. A tüntetők elhatározták, hogy mindenáron bejutnak. Gránátot robbantottak, a békés délutáni felvonulásból komoly harc alakult ki. A következő napon szükségálapotot rendeltek el... Ki tudja, mi az a kijárási tilalom? Szinte elképzelhetetlen, amiről beszél; nem csinálhat azt, az embergyerek, amit akar; bezár a Tesco, a Lidl, az Auchan, idővel megszakad az áram, no Internet, Facebook, és hűtött kóla, és apáéknak is össze kell szedniük magukat, ha esetleg futni muszáj.

A csoport ekkor egy játszótérhez érkezik. Bemehetnének... Próbálkozik a gyerekszár, de engedély nem érkezik. Ezúttal kint maradtunk, hogy jobban tudjatok figyelni... Láttátok? Ilyen a diktatúra... Helyette újabb

izgalmas téma kerül. Ki tudja, milyen fegyverekkel harcoltak a forradalmárok? Egyáltalán, honnan volt fegyverük? Úgy van, a laktanyákból, az átállt katonaságtól, illetve gyártottak maguknak... Azt hogy hívták, ki tudja? Igen, a koktél stimmel... A gyerekek tisztelettel veszik kézbe a zöld csatos üveget, benne a benzinnel átitatandó rongy; csak szikra kérdése az egész. Megnézzük a neten, hogy kell Molotov-koktéltkészíteni... Sújja egyik a másiknak, de visszahököl kissé, amikor azt hallja, hogy a harcokban vele egykorú gyerekek is részt vettek. Valljuk be, ők amolyan balhész, bandázós kölykök voltak, és sokan meghaltak közülük. Egyébként kiskorú gyerekeket tilos harcra fogni... De most oszoli, indulunk a Rákóczi térré...

Peckesen menetelnek a srácok; a leányok a lyukas zászlót babusgatják, a fiúk akciófilmes élményeiről csevegnek. Ki ismeri Szeles Erika nevét? Még nem volt tizenhat éves, amikor hősi halált halt... Hazáját szerető, lelkes fiatal volt... Mint ti is... A vezetői tarisznyából újból előkerül a hangszóró, és fotók a szétlőtt budapesti épületekről, közben az ötvenes évek langyos slágerei szólnak. Ahogy lesz, úgy lesz, bárhogyan lesz, úgy lesz... A Nap utca – Vajdahunyad sarkon álló háznál, amelyen

eredeti golyónyomok láthatók, kis időre megáll a csoport, utána irány a Corvin-köz. Itt dültek a leghevesebb összecsapások, de november negyedikére sajnos leverték a forradalmat. A megtorlás rettenetes volt: kétszázhuszonkilenc embert kivégeztek, és körülbelül kétszáz-ezren elhagyták Magyarországot. Ekkora már

jelentősen lazul a figyelem, elkalandoznak a gondolatok. Külföldre mentek dolgozni? Helyes közbevetés, csak az optika más, mint akkoriban, és a gyerekek könnyedén csacsognak tovább. Anyukám nyolcvanháromban született... Az enyém nyolcvanegyben... És kinevetik az időt, ki a történelmet.

EGY ÉLETEM,

EGY HALÁLOM

Belvárosi pláza, 10 óra.

Temetkezési vállalkozó. Régen savanyú ábrázatú, vizenyős szemű, sötét öltönyös, középkorú férfiakat képzelünk magunk elé. Hol van az már!

Néze, egy biztos pont van az életben, a halál. Munkám mindig lesz. Amit szeretek benne, az a kreativitás szinte korlátlan lehetősége – kezd bele történetébe Kovács Krisztina. – Majd húsz éve annak, hogy elkezdtem dolgozni a Budapesti Temetkezési Intézetnél. Akkor oda bejutni még csak protekcióval lehetett. Ma már önállósítottam magam. Örömmel mondhatom, sokan megkeresnek, Tudják rólam, nincs kérés, amit ne tudnék teljesíteni.

Anyám a nyakamban

Miközben beszélgetünk, megérinti a nyakában lévő medált. – Kegyeleti ékszer ez is. A hamvakat beleépítjük egy speciális anyagba, elegáns ékszert formálunk belőle.

Nyáron divat hajóról vízbe szórni a hamvakat. Különösen így van ez, ha valakinek, mondjuk, a vízi sportok voltak a kedvencei. Én minden szükséges engedélyt elintézek. Legjobban a Dunaföldvárt szeretem. Mármint hogy a hajót. Jó a csapat. Sokan a fedélzeten tartják a halotti tort is, amelyhez ki lehet választani a zenét, mondjuk, amit az elhunyt szeretett. Ilyenkor természetesen mások a virágok, hiányoznak a hatalmas koszorúk, az urna formájához igazodik a kis párna, amit egy picit virágkompozíció ölel körbe.

– *Egyre többen hamvasztatnak.*

– Mert drága a sírhely és a koporsós temetés, különösen Budapesten. Több száz-

ezerre rúghat. Ezen kívül sokan már nem akarják, hogy a gyerekeiknek kötelező feladat legyen halottak napján kijárni a temetőbe.

– Sokan kétkednek abban, hogy a szeretők hamvai kerülnek az urnába.

– Ezt ma már többlépcsős, nagyon szigorú és higiénikus eljárás keretében ellenőrzik. Szinte kizárt a csere. Van, aki a hamvakat elülteti a kertjébe, mondjuk egy lebomló anyagú bio virágtartóba. Amiből aztán kinő egy szép virág... Ez az igazi újjászületés. Mások otthon, a szekrény tetején tartják. Ilyenkor persze előfordul, hogy leveri a macska, vagy eltörik, amikor leporolják. A repülőgépről történő és a drónos szórás is kezd hétköznapivá válni. Mindehhez természetesen engedélyt kell kérni, de megoldható legálisan. Budapest bizonyos területein nem engedik. A temetőn kívüli elhelyezés sem számít különleges kérésnek.

Kegyeleti emlékerdő

Miközben egy felmérés szerint országos átlagban hatvan százalékos a hamvasztás aránya, Budapesten és a vidéki nagyvárosokban 70-90 közötti. Olykor az altemplomban, az osszáriumban helyezik el a hamvakat, ahol több elhunytéival együtt, megszentelt helyen őrzik.

Új fogalommal ismerkedtünk meg Európában a közelmúltban. Ez a kegyeleti emlékerdő. Természetes környezetben (parkban, erdőben) kijelölt terület. Német eredetű szókásról van szó, 1992-ben történt az első ilyen szórás. Ueli Sauter erdőtulajdonostól ered az ötlet, aki a saját erdejében kiválasztott egy számára kedves fát, annak a tövében szórták szét a hamvait halála után. Később az örökösök megadták ezt a lehetőséget másoknak is. Több helyen van ilyen.

A környezetbarát gyakorlat terén Nagy-Britannia vezet, a brit jogszabályok a zöld temetéseknak kedveznek. Svédországban az új sírkerteket erdőben vagy azok közelébe tervezik, kifejezve az ember és a természet örök kapcsolatát. A sírok elszórtan fekszenek a fák között. A vallás mintha már nem nyújtana elég vigaszt, az élők (és a holtak) inkább a fák, a bokrok, virágok gyógyító erejében, megnyugtató közelségében bíznak.

Akik az urnatemetés mellett döntenek, azok közül sokan a kis sírkő egyéni megtervezését választják – tudom meg egy Svédországban élő ismerősömtől. A hozzátartozóknak egyre fontosabb, hogy a halott egyéniségét így fejezzék ki, s őrizték meg. Ma már elég gyakori, hogy a sírkövön az elhunyt kedvenc futballcsapatának az emblémája szerepel, vagy hobbijának szimbóluma, például egy tangóharmonika vagy egy gitár.

A koporsós temetések eközben egyre személyesebbek és művésziek. *Emma Netterberg* például arra specializálta magát, hogy egyedi koporsókat készítsen temetkezési cégek számára. Ez a különös művészeti ág úgy került hozzá közel, hogy először néhány hozzátartozó és barát koporsóját tervezte meg. Később egyre többen kezdték felkérni arra, hogy vállaljon „koporsódesign-t”. Négy fő téma köré csoportosulnak a motívumok: a tenger, a természet, a klasszikus és a népi irányzatok.

Az egyik vállalat felkérte a híres üvegtervezőt, *Ulrica Hydman-Vallient*, aki sok éven át a világhírű Kosta Boda üvegyárnak volt a művészi vezetője, hogy alkosson izgalmas külsejű koporsókat. Az együttműködésnek élénk sikere lett. Kedvelt az Angelbox is, ami egy rózsaszín koporsó, fehér angyal-szárny-szerű fogókkal az oldalán, ez *Niklas Brodd* alkotása, és nem csak a fiatalabbak körében használatos. A negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején született svédek már megszokták, hogy nem csak az életüket, hanem a halálukat (és olykor annak idejét) is megtervezhetik.

Svédországban a – nem hivalkodó, nem több tonnás márvány – sírkövek katonás sorban állnak, köztük a sétányok egyene-

sek. Nem kell botladozni. Az ösvények közel felszórva vagy fűvel beültetve. Szabályos közönként padok találhatóak (egyformák), és szépen metszett fák. Sehol egy PET palack, mosószeres flaska vagy egy kapával tekerő néni. Tíz méterenként telepítettek szerszám-tárolót, ahol kapa, gereblye, locsolókanna várja azt, aki használni szeretné. Ugyanitt sötétzöld, kúp alakú tölcserék várják a friss virágot. Ugyanúgy szelektíven lehet itt gyűjteni a hulladékot, mint bárhol máshol a városban. A temető egyik végében ingyenes, tiszta (rendszeresen takarított), papírral, szappannal, kéztörölővel felszerelt WC áll a látogatók rendelkezésére. A füves területeken a fű lenyírva, a sírkertet határoló sövény formára igazítva...

Az interneten örökké élünk

Ugye, találkoztak már olyan üzenettel, amikor – mondjuk – két éve elhunyt szerettünk születésnapjának megünneplésére figyelmeztet a Facebook? Nos, ez csak egy apró hiba, de nem ez a jövő. A közelmúltban mutatták be a magyar fejlesztésű szolgáltatást, amely lehetővé teszi, hogy az elhunyt sírhelyéhez érve az élettörténete, kedvenc versei, legszebb fotói megjelenjenek a hozzátartozó okostelefonján. A történelmi sírok esetében okulást kínálva a következő generációknak.

A rendszer két fő részből áll: az elhunyt síremlékén elhelyezendő eszközből és az ehhez kapcsolt, a www.lapidaris.com weboldalon elérhető online személyes adatlapból. Az eszközt a Hollóházi Porcelángyárban állítják elő, telefonunkat a kőhöz érintve megnyílik az elhunyt adatlapja, képeket, videókat, személyes adatokat, idézeteket és emlékeket láthatunk. Az adatlapok megnyitása NFC kommunikációra alkalmas készülék hiányában is egyszerűen megoldható, a Lapidaris

Együtt pihenni Buksival

Ausztriában összesen hárommillió állattartó van, Bécsben pedig minden második háztartásban él bejelentett házi kedvenc. A hűséges társakkal közösen eltöltött évek után sokan haló poraikban is együtt maradnának: a Friedhöfe Wien GmbH új típusú sírhelyekkel bővítette kínálatát. A jövőben közös síron osztozhatnak állattartók és kedvenceik.

„Az innovatív Bécs ezen a téren is követni kívánja az új trendeket. Örülök, hogy az állattartók kívánságait a Friedhöfe Wien megvalósította” – nyilatkozta Bécs városának tanácsosa, *Ulli Sima* a speciális temető átadója. Az egy négyzetméteres egyedi urnahelyekben összesen nyolc állati vagy emberi urna helyezhető el. A házi kedvencek hamvasztása a Bécsi Állatkrematóriumnál igényelhető, a közös sírhelyek pedig 490 euróért tíz évre bérelhetők, s természetesen meghosszabbíthatók.

Kövön található link használatával. Egy kőhöz több, a sírhelyen örök nyugalomra helyezett elhunyt adatlapja tartozhat.

Az elhunyt adatlapjára feltöltött, a sírhelyről készült fotók alapján a rendszer automatikusan felismeri a síremlék pontos adatait, GPS koordinátáit. Így – akár a telefonunk segítségével – könnyedén megtalálhatjuk egy távoli rokonunk síremlékét akár egy számunkra ismeretlen temetőben is, feltéve persze, ha adott a szoftver és a hardver.

Irány a Tejút!

Ma tehát semmi nem lehetetlen, ami a halált illeti. Sokan azért hibernáltatják magukat töméntelen dollármilliókért, mert bíznak a majdani, akkor majd fejlettebb egészségügy által biztosított feltámadásban.

De ha nem vagyunk ennyire optimisták, akkor legalább holtunkban jussunk el az űrbe! Ha a Föld körüli pályára való kilövés a végső cél, az is megoldható. Az egyik internetes újság adta hírül, hogy másfél millió forintba kerül egy ilyen akció. A Holdat persze inkább a tehetősek engedhetik meg maguknak, ez ma már hárommilliónál kezdődik. Sokatmondó, hogy a cikkben a Tejút elhagyásának kalkulációja is szerepel: csekély négy millióból ez is kijön. Az efféle sajátos űrutazásokat egy amerikai cég szervezi. A rokonoknak ki lehet utazni a támaszponthoz, ha végig szeretnék nézni a kilövést. Állítólag ez az USA-ban már nagyon népszerű búcsúztatónak számít. Persze nem az összes hamvat juttatják az űrbe, csak néhány grammot, a többi sorsáról vagy az elhunyt vagy szerettei gondoskodnak.

ZOG BÁRÁNYA

A királyi pár a Bárány Antal által vezetett kocsiban

Ezen az estén zsúfolásig megtelt a vízivárosi Jókai Anna Szalon, amely a Litea könyvesbolt Fortuna utcából történt kiűzése után otthont ad a Várbarátok Köre rendezvényeinek. *Bakó Annamária*, a Hess András téren újra működő bolt vezetője nagyszabású rendezvényt szervezett *Apponyi Geraldine*, „Magyarország fehér rózsája” és *I. Zog* albán király nagy nemzetközi figyelemmel övezett fényes menyegzőjének 80. évfordulójára emlékezve.

Az est vendége volt *Tóth Péterné Bárány Éva*, akinek édesapja, *Bárány Antal* Albánia királyának és hitvesének sofőrjeként szolgált. S akinek hagyatékában számos olyan, eddig soha nem publikált dokumentum és fotó maradt ránk, amelyeket – persze a legkevésbé sem mindent, hiszen erre nyilvánvalóan nincs lehetőség – szeretnénk olvasóinkkal is megismertetni.

De kezdjük az elején: hogyan került a Károlyiak fíti és tarpai fővadászának fia a királyi udvarba? A magyarázat nem túl bonyolult: *Apponyi Geraldine* családja elszegényedett, édesapja, gróf *Apponyi Gyula* 1924-ben meghalt (ekkor *Geraldine* mindössze 9 éves volt), édesanyja, *Gladys-Virginia Steuart* pedig 1926-ban újból férjhez ment *Gontran Girault* francia ezredeshez, s jórészt Franciaországban élt új családjával.

A fiatal *Geraldine*, amikor éppen nem francia vagy svájci nevelőintézetekben tar-

tózkodott, sok időt töltött magyarországi rokonainál, többek között a Károlyiaknál is. *Károlyi László* füzérradványi birtokán ismerkedett meg *Bárány Antallal*, aki bevezette az autóvezetés rejtelmeibe az amerikai származású édesanyjától vállalkozó szellemet is öröklő *Geraldine*-t.

Miután az eleinte politikai számításból kezdeményezett királyi frigy az első találkozások után viharos szerelembe, majd gyors eljegyzésbe és házasságba torkolt, az ifjú királyné természetesen kis létszámú magyar személyzetet is vitt magával a csak nemrég alakult, fizikai és szervezeti kereteit, működését a kilencszázharminc években folyamatosan kiépítő királyi udvarba. Vitte *Bárány Antalt* is, ő pedig a feleségét, *Jakab András* uradalmi tisztartó lányát, *Jakab Gizellát*, aki az udvar albán szakácsnőit bevezette a magyaros ételek készítésének titkaiba.

A fényes esküvőt hamarosan gyermekáldás követte: 1939. április 5-én hajnalban megszületett a trónörökös, a kis *Leka*. Az égből azonban ekkorra jelképesen és valóságosan is beborult Tirana fölött: olasz repülőgépekből kiszórt rőpcedulák sötétítették el, amelyeken arra hívták fel a lakosságot, hogy fogadja el a hamarosan bekövetkező olasz hatalomátvételt a független Albán Királyság fölött.

Az olasz fasiszta rezsim cinizmusa jól látszik abból, hogy az alig egy esztendeje megtartott esküvőn éppen *Ciano* gróf, olasz kül-

ügyminiszter, *Mussolini* veje volt *Zog* király tanúja. *Hitler* akadálytalan európai terjeszkedése láttán úgy *Mussolini*, mint *Ciano* vérszemet kapott: április 7-i lejáratul ultimátumot adtak Albániának, gyakorlatilag elfogadhatatlan feltételekkel: egyesüljön a két ország *Viktor Emánuel* olasz „császár” koronája alatt. (A *Mussolini* mellett csupán protokolláris szerepet játszó olasz uralkodó ezt a címet Abesszínia, a mai Etiópia 1936-ban történt elfoglalása után vette fel). Albániának mindössze a nyelvhasználat és a bélyegkiadás formális jogát hagyták volna meg. (Talán az is megfordult az olaszok fejében, hogy egy kétnapos csecsemővel szinte lehetetlen menekülni, így a trónörökös is kezükre juthat, erősítve pozíciójukat.)

A szkipetárok büszke, a törökök elleni több évszázados függetlenségi harcban edzett népének uralkodója természetesen nem fogadhatta el ezeket a megalázó feltételeket: az állam vezetése úgy döntött, hogy a király és a kormány meneküljön külföldre, fenntartva az albán függetlenség folyamatosságát. Április 7-én (nagygyűlésteken, a katolikus Olaszország nagyobb dicsőségére) meg is indult az olasz invázió az albán tengeri kikötők ellen, s néhány napos szörványos hősiesség után az egész ország olasz kézre került.

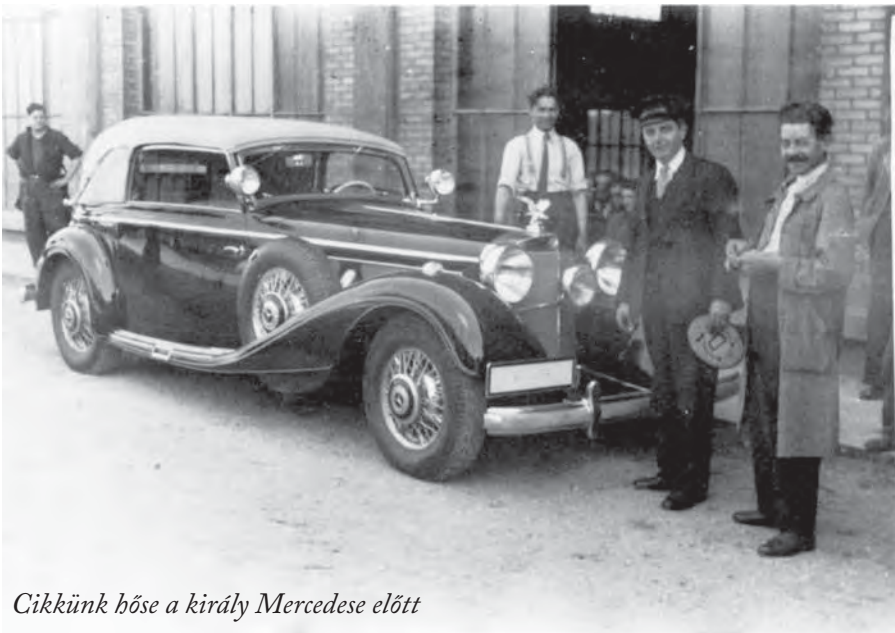
Az udvar menekülése azonban sikeres volt, s ebben nagy szerepe volt *Bárány Antal*-nak. Április 7-én, hajnali 4 órakor ő menekítette a királynét, az újszülöttet és a dajkát egy ülések helyett matraccal és párnákkal sebtében „felszerelt” Chrysler gépkocsiban az első görög kisvárosig, ahol a király is csatlakozott hozzájuk. *Tóth Éva* édesapjának elbeszélése szerint az olasz repülőket keresték a menekülőket. Volt olyan pillanat, amikor megérzésének engedve beállt egy erdő lombjai alá, megvárva az út porának leülepedését, így mentette meg a király családját az őket kereső olasz repülőket bombáitól.

Az udvartartás mintegy harminc-negyven tagja más útvonalon, 12 gépkocsival menekült. Ők is eljutottak Görögországba, majd az exodus következő állomására, Isztambulba. Az emigránsok innen főként vonaton folytatták útjukat, egész Európát körbeutazva, az akkor még biztonságosnak látszó Francia-

ország felé. A gépkocsikat is vasúti kocsikon, illetve hajón szállították, amint erről az itt látható forrásértékű fotó is tanúskodik. (A Törökországon, Románián, Lengyelországon, a balti államokon, és Svédországon át vezető hatalmas „körtúrára” azért volt szükség, hogy elkerüljék a fasiszta, illetve a fasizmus-sal szimpatizáló országokat, így hazánkat is.)

A másik érdekes fotón látszik (lásd e számunk hátsó borítóját), hogy a királyi pár által használt Mercedest a vándorlás során valahol fel- vagy lerakják egy hajóra/ról. Azok a párnák, amelyek a kocsikerekeit óvják a daruláncaiktól, s amelyek a menekülés kezdetén az újszülött Lekát védték az útviszontagságitól, jelenleg is Tóth Éva birtokában vannak. Egy másik képen a királyi pár ül ugyanebben a kabrióban, (a sofőr Bárány Antal), a harmadik képen pedig látszik, hogy – bizonyára a kocsikirályi jellegét hangsúlyozandó – a kocsiorrán a Mercedes emblémát egy nagy madárra (véltetően az albán sasra) cserélték.

Franciaország sem bizonyult azonban végső menedéknek. Egy ránk maradt naplótöredék oldalain a drámai franciaországi menekülés útvonalát ismerhetjük meg: Marseilles – Párizs – Versailles – La Baule – Tours – Versailles – Le Mesnil-Saint-Denis – Párizs – Royan – Saint-Palais-sur-Mer. Hotelek, villák, paloták és egy zárda biztosítottak szállást a menekülőknek. De nemegyszer az autóban töltötték az éjszakát. A német támadás elől bombázások közepette délre, majd nyugatra tartottak. Az Atlanti-óceánnál lévő Royan városában azután a magyar személyzet (köztük Bárány Antal felesége is) elhagyta az emigránsokat, de a gépkocsivezető a király mellett maradt egészen a

Cikkünk hőse a király Mercedese előtt

spanyol határnál lévő Saint-Jean-de-Luz kikötővárosig. Itt Zog és kísérete felszállt az utolsó hajóra Anglia felé, de előbb még kiadatott két bizonyítványt hű sofőrje számára.

Az egyik, magyar nyelvű igazoláson *Martiny*, a Ház személyügyi minisztere igazolja, hogy Bárány úr 1938-tól 1940. június 22-ig kiválóan és magas színvonalon szolgálta urát, nemcsak sofőrként, de valamennyi automechanikusként is. A másik elegáns, mértett vízjeles papírra írt néhány sor egy ajándékozási okirat. I. Zog, Albánia királya a háznagy ellenjegyzésével kijelenti, hogy a 8183 RM 9 rendszámú zárt rakterű Renault teherautó Bárány Antal úr tulajdona.

Ezt kapta tehát hősünk mintegy búcsúajándékul. Ezzel indult azután felesége után,

és sikerült is találkozniuk, majd kalandos úton hazatérniük a háborús Európán keresztül. Itthon eladta a Renault-t, az árából vett egy kisteherautót, amellyel fuvarozást vállalt. Jó kapcsolatteremtő képességével, szakmai tudásával elérte, hogy be sem hívták katonának, miközben a német és a szovjet csapatok egyaránt igénybe vették szolgálatait. Az utóbbiak egy tiszt elszállásolásáért cserébe még védelmet is biztosítottak a család hűvösvölgyi házában.

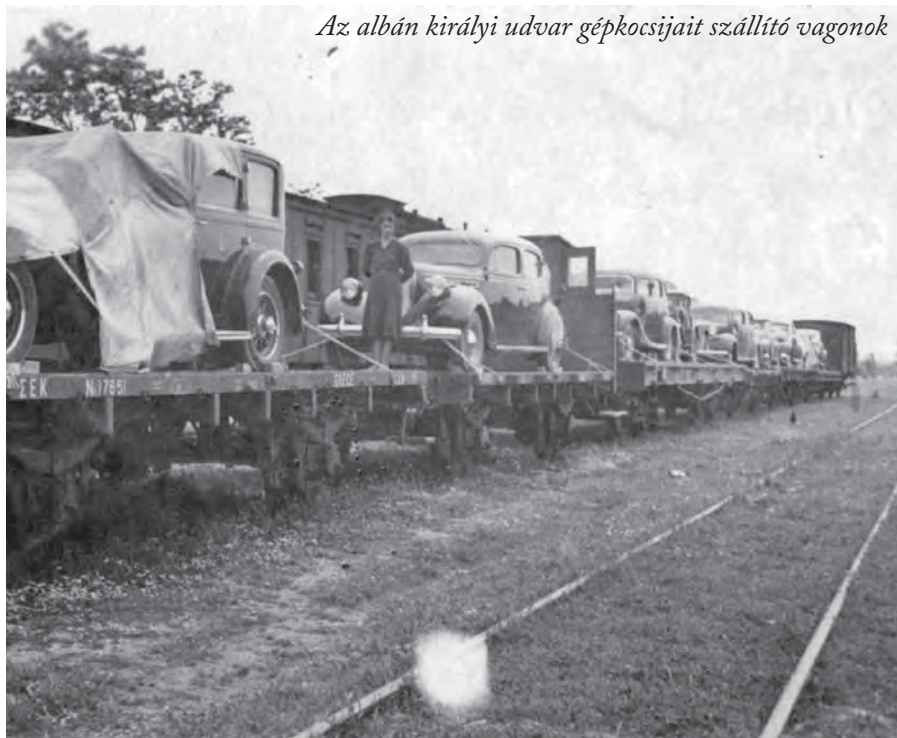
Az államosítást persze így sem kerülhette el. A teherfuvarozók szövetségénél (MATEOSZ) végzett munka után (a szövetséget Rákosiék az összes többivel együtt természetesen felszalták) fizikai állományba került a Kábel- és Sodronykötélgárban, s végül garázsvezetőként fejezte be pályafutását.

De térjünk vissza még egy kis időre a Jókai Anna Szalon rendezvényére! Az est díszvendége volt *Piazza Hunyor Katalin* is, akinek édesapja, dr. *Hunyor Imre* Szolnokon jó viszonyban volt Geraldine sógorával, *Baghy András*sal, s az esküvőn azzal lepte meg az ifjú királyi párt, hogy gépkocsin odaszállította a korszak egyik leghíresebb cigányprímását, *Pertis Jenőt* és bandáját.

Az est résztvevői megtekinthették *Osskó Judit* „Geraldine – albán királyné” című portréfilmjét is. Osskó Judit nevére olvasóink többsége nyilván emlékszik mint az „Unokáink is látni fogják” című TV műsor főszerkesztőjére. Különös véletlen folytán telekszomszédok a Velencei-tó mellett Tóth Évával.

Végül *Josephine Dedet*: Geraldine – magyar nő Albánia trónján című, 2015-ben megjelent könyvét ismertette *Katona Ágnes*, a kötet szerkesztője. (Cikkünk történelmi adatait innen merítettük.)

Az albán királyi udvar gépkocsijait szállító vagonok

A FA, HA ÉGIG ÉR

Két Marjai Lajos sírt fel az 1890-es években Gyomán. Mindkettőjük közös ősanja Seprényi Sára. Egyiküknek (született 1894-ben), aki naplót írt keserves fronthónapjairól (BUDAPEST, 2018 október), az ükanyja volt. A másiknak (született 1899-ben) a dédanyja. Utóbbinak ma élő utódait sikerült megtalálnom. Sokáig abban a hitben örültem a szerencsémnek, hogy ő volt Doberdo-Isonzónak többszörösen kitüntetett, negyven hónapi frontszolgálattal sújtott, feljegyzéseit ránk hagyó hőse. De hamar kiderült, csupán távoli és névrokonok.

A nagy háború emlékeit idéző naptárunkban az utolsó hónapokra lapozunk. Az 1899-ben született Marjai Lajos 1917 októberében a 101-esekhez, a sárgarigókhöz vonul be Békéscsabán, akárcsak a naplós Lajos. Tizennyolc éves. 1918 februárjában a tartalék csapattestek egyikének katonájaként a csehországi Neuhausban ((ma Jindřichův Hradec) állomásozik. Tudjuk, mert innen ír levelet február 7-én öccsének, Istvánnak, Gyomára. Unokája, Marjai Lilla őrzi a levelezőlapot a fontos üzenettel: „... már nem sokáig teletünk itt (...), megyünk a frontra.”

Március 5-én vagonírozzák be, végrehajtandó a sokadik eredménytelen isonzói-doberdói áttörési kísérletet. A magyar bakák történelmi mézárszékére érve, március 18-án Görznel (Gorizia) keveredik először harcba. Ekkortól fogva a Piavénél vesz részt „több neves ütközetben majd a 48. gy. e.-hez (toborzási központja Nagykanizsa – B. P.) helyeztetett át, ahol géppuskás kiképzésben részesült. Mint ilyen küzdötte végig valamennyi ütközetet az összeomlásig.” Az idézett katonás életrajz forrása a 101-es zászló alatt című, 1934-ben megjelent munka.

Összeállítója a hasonló nevű unoka-unoka-unokaöcsre, az 1894-ben született Marjai Lajosra nem veszteget egyetlen mondatot se, holott ő aztán igazán végigküzdötte a nagy háborút. Egységét – amely gyakorlatilag elfogyott – 1918. március 26-án oszlatják fel, karhatalmi századba osztják be, Sziléziába vezénylik, s ahogy arról néhány mondatban már megemlékeztem az októberben publikált első közleményben, ő is megfordul Neuhausban. November 4-én érkezik haza Gyomára, gyógyult sebesüléseitől eltékozva éppen és egészségesen.

Az ifjabbik Lajos tíz nappal később követi. A 101-esek fentebb idézett emlékkönyvének szövege szerint: az összeomlás után „a visszavonulás alatt súlyosan megbetegedett, Gyomán nyert házi ápolást”.

Seprényi Sára (és Marjai Sándor) Lajos nevű déd-, illetve Lajos nevű ükunokája egymástól minden tekintetben független, életük más-más utakon folytatódik. Naplós Lajos nyomát a húszas évek elejéig követhettem, az ifjabbik Lajosét tovább mesélhetem. Egészen az újabb nagy háborúig, amikor életútja, negyvenhat évesen, tragikus véget ért.

Öt jegenye

Eseménytelen negyedszázad Sára asszony dédunokájának, Marjai Lajosnak a felnőtt élete. Határozott jele van annak, hogy beleszerezett az egyenruhába. Katona maradt 1919 januári leszerelése után is. Horthy nemzeti hadseregében szolgált 1920-21-ben, aztán két évig a csendőrségnél. 1924-ben – az uniformis marad! – Pesten elszegődik villamoskalauznak. Az óbudai kocsiszín lesz az állomáshelye, itt, a közelben, a városi házak egyikében, a Veder és Berend utca sarkán élt feleségével s 1933-ban született fiával, Tiborral.

Asszonyát, Izsó Rozáliát Gyomáról hozta, falujában, 1923 decemberében házasodtak össze – mint azt a BSzKRt kérésére bemutatott, a szegénységi bizonyítvány alapján 1924-ben kiállított anyakönyvi kivonat tanúsítja.

Dr. Marjai Katalintól, a pesti kalauz Marjai unokahúgától tudom: kellett lennie valamiféle fennforgásnak a szegénységi bizonyítvány megszerzése körül. Mert bizony igen jó minőségű huszonnégy hold szántón húzta az igát tanyájuk körül Lajos édesapja (szintén Lajos) hites társával, Gecsei Etelkával együtt.

– A nagymamám 1956 körül, a nagypapa később, a hatvanas években halt meg. Gyerekként – sokat voltam a tanyájukon, ott volt mit enni – nem szerettem Gyomán. Kemény asszony volt Gecsei Etelka. Mi más lett volna! Mind a két család-szemefénye fiát megölték. Apámat, Istvánt s a bátyját, Lajost is. Padlássöprés, vegzálás. Kövér kulákok karikatúráit plakátolták ki a tanácsnál a faliújságon. Megnevezve az egyik hízott paraszt alakjának rajzolata alatt a nagypapát. Inas, magas, hajlott hátú, halálosan fáradt embernek ismertem.

A neuhausi levlapot őrző Marjai Lilla a kalauznak szegődött Lajos unokája. Családjukból elsőként az ő édesapját, Tibort, pontosabban a nevét találtam meg egy régebbi pesti telefonkönyvben. Nyomon vagyok! – gondoltam. A 101-esek már idézett emlékkönyve írja még róla: „Marjai Lajos (artalékos) gyal(ogos) – BSzKRt kalauz, Budapest. 1917 októberében vonult be ezredünkhöz s rövid kiképzés után 1918 elején az olasz fronton küzdő II. zlj-nál nyert beosztást.”

Ezt már tudjuk. S azt is, hogy ezt követően mi történt. 1919 januárjában szerelték le, négy év telvén kikötött a nagy Budapesten, s elszegődött a villamos vasúthoz. Testvére, István – dr. Marjai Katalin édesapja –, a kultuszminisztériumi kishivatalnok a szomszédságában, a közeli városi házak egyik lakásában élt.

„101. ezred! – Fogalomná vált a világháborúban. Fogalomná, mely a hősiességet, önfeláldozó hazafiságot és minden hadierényt magában foglal.”

Ezt írja József királyi herceg Ő Fensége 1928. évben megjelent „A v. cs. és k. 101. gy. e. története” c. könyvünk előszavában.

Ennek a vitéz és hősiességéről közismert, a v. monarchia minden zugában legendás hírű ezrednek volt tagja

Marjai Lajos

Egyalagos

aki nemcsak az 1914–18. világháborúban szent lelkesedéssel teljesítette legjobb honfiai kötelességét, hanem a mai súlyos viszonyok között is a régi 101-es bajtársiasságtól vezérelve lehetővé tette, hogy ezredünk emléke megörökítést nyerjen.

Adatát a „101-es zászló alatt” című munka 349. oldalán örökítették meg utódaink számára az MRH. számú példányunk jogos tulajdonosa.

Békéscsabán, a világháború kitörésének 20. évfordulóján, 1934 július hó 26-án.

Valamikor a harmincas évek végén döntötték el, hogy beszereznek néhány facsemetét, zöldítendő a világot. A Berend utca partján plántáltak el a sittes homokon öt jegenyét. Mind megeredt. De 1945-re éppen csak hogy mutatkozni kezdett sudár igyekezetük. És 2018-at, a nagy háború centenáriumát már csak egy érte meg közülük. Tülnőve magasan a házakat.

Jelöletlen fejfa Marjai Lajos és szeretett öccse, István emlékeztetének temetőjében.

Lajos atya

István (a kalauz Lajos testvéröccse) 1902-ben született. Kiváló tanuló – a lelkész beszélte rá az édesapját, hogy taníttassa a fiát. El is végezte a békéscsabai gimnáziumot. Meg egy gyorsíró iskolát. Valamikor a húszas évek legelején jött fel Pestre. A kultuszminisztériumban lett irodasegédtsízt. A sorban utolsó, XI. fizetési osztályban.

Az utolsó fizetési osztályban írnokoskodó István (az asztaloknál jobbra, közelebb a pulpitushoz) munka közben

*Kalauz Lajos a feleségével
s a fiával, Tiborral*

Feleségül vette harmincnyolcban a szolnoki úriszabó, Balázs Ferenc lányát, Gizellát. Tíz testvére volt az ifjú asszonynak, de apja vevőköre igazán jól működött, eltartotta a szép nagy családot.

Marjai Istvánéknak is egyetlen gyermekük született, Katalin. Tovább meséli családjá történetét:

– Édesanyám zeneakadémiát végzett operaénekesként csak rövid ideig gyakorolhatta a hivatását. Szó se lehetett arról, hogy „ledér nőként” színpadon ugráljon, vélte idősebb Marjai Lajos, az apósa, de főleg a nagymama, Gecsei Etelka háborgott. Ráadásul katolikus! Mindenáron le is akarták beszélni az apámat, hogy feleségül vegye. De nem sikerült. Édesanyám tíz testvére közül ketten is diplomát szereztek a gimnázium elvégzése után. Laci jogászként dolgozott az angol-magyar banknál, Lajos pap lett, Pest-belvárosi plébános. A Grösz-perben rendszeren meghurcolták. Hét évet kapott szegény. Ötvenhatban szabadult. Felkötötte a vörös cingulust, úgy sétált végig a Váci utcán, körülserglették a hívei. Remek szónok, jó kiállású, vonzó férfi. A nők szerették. Ő is őket. Nem hallgatta el, sőt: nem szerzetesnek álltam, nem fogadtam szüzességet, hangoztatta. Elmondott persze egy-két igen kemény prédikációt, úgyhogy lecsukták újra, 57-ben. Miután elengedték, természetesen nem mehetett vissza Pest első szószékre, Héderváron lett plébános.

Színes életet élt, tarokk, társaság, asszonyok. 1984-ben, hetvennégy évesen halt meg. Ami anyámat illeti, az ének-léssel többet keresett, mint apám a minisztériumban. Templomokban. Többek között a Bazilika vasárnapi miséin. Még a hatvanas évek elején is.

*Marjai Istvánné
kislányával, Kati-val,
Gyomán, anyósa
házájánál*

Egy aranyóra

Negyvenöt februárjában rontottak be az oroszok Óbudára, a Veder utcába.

A férfiakat összeterezték egy utcavégi, u-alakú, nagy földszintes ház udvarán. Malenkij robotra. Hallottak akkor már az asszonyok sok mindent arról, mit is jelent, ha elvisznek valakit dolgozni. Talán soha nem látják többet őket. Édesanyja kézen fogta Katalint, elindultak Istvánért. Az édesapa szabadságáért felkínálták az őrnek szinte egyetlen vagyontárgyukat, Gizella arany karóráját. Ki is hozták a kapuhoz a férjét, aki azonban nem volt hajlandó kilépni a szabadságba, a bátyja, Lajos nélkül. A katona eltette az órát, visszazavarta a többiek közé, Katalinra s az édesanyjára ráfogta a fegyvert, elkergette őket.

A kalauz, Marjai Lajos 1945. február 28-án halt meg vérhasban, a foglyokkal

*Gizella és István esküvői
fotográfiája*

Lajos atya
(középen az
első sorban,
szemüveggel)
– és a Balázs
család (István
az ülő sorban, a
fotó jobb szélén)

éppen akkor Hódmezővásárhelyen állomásozó vagonban. Itt is temették el. Sorsáról a családja, Lillának 1946 nyarán kapták kézhez az értesítést. István haláláról is egy év késéssel értesült Balázs Gizella s a kislánya. Már szovjet földön vánszorgott vele s társaival a szerelvény, március közepét mutatta a naptár, éhen halt.

Marjai Lajos 46 éves volt, István 43.

– Apám sorsa? Nem beszéltünk erről magunk között se. Nem volt ajánlatos. Éltünk a nagy semmiből. Anyám testvérei küldtek nekünk ötven-száz forintokat havonta. Aztán igen nagy protekcióval, sok év után, bérelszámoló lehetett végre édesanyám, fizetésért! a Mechanikai Mérőműszerek Gyárában. Én fogorvosként dolgozom, az unokaöcsém, Lajos fia, Lilla édesapja, Tibor jogot tanult.

Summa cum laude diplomásként egymás után több minisztériumban is kodifikátorként dolgozott – írja édesapjáról Lilla -, nyolcvankettőtől a Tervhivatalban. A rendszerváltás után egy ideig a Pest megyei cégbíróság elnöke volt, nyugdíjba vonulva ügyvédeskedett. Szerette a komolyzenét, az irodalmat, a természetet, a Dunán evezni.

Igazán nem nagy történet a Marjaiaké. De az a magára maradt jegye, ott, a Veder utcában, így, inkognitóban is, az éjig ér.

KNER KONTRA HITLER

Kner Izidor, a könyvművész nem politizált. Életrajzírói állítják, távol tartotta magát a közéleti szereplés minden formájától. Csak a szakmájával és a családjával foglalkozott.

Ez a képeslap Marjai István családi dokumentumai között maradt fenn. Bal széle közelében Hitler, jobb szélén Kner, köztük a gyomai nyomdász hitsorsosai állnak. Utóbbiak jiddis és angol nyelvű feliratos táblákkal a kezükben. Amerika igazságérzetére hivatkozunk! Távolítsák el a palesztin hivatalokból a zsidógyűlölőket! – így az angol szöveg. A jiddis mondatok leghosszabbika – Toronyi Zsuzsa fordításában – az angolokat ostorozza: Tiltakozunk az angol hivatalnokok szégyenletes Izrael-politikája miatt. A Kner nyomda vállalt terméke. Keletkezésének körülményeiről semmilyen adatot nem őriz az üzem múzeuma. Egy példányuk nekik is van. A Móra Ferenc Múzeumban, Szegeden fellelhető egy további darab. Ez utóbbit Kner

maga írta, s adta postára, Móra Ferencnek (a dátumbélyegzőn: 1932. NOV. 25.)

Kner életgyakorlata nézőpontjából vizsgálva megmagyarázhatatlan, miért készült s kinek szánták ezt a postai forgalomba is került levelezőlapot.

Csak egyet tehetünk: felülbíráljuk monográfusainak azt az állítását, hogy nem érdekelték a közéleti kérdések. Ha a zsidóság sorsáról volt szó, úgy látszik, mégis. De hogy konkrétan mi történt akkor, 1931-ben vagy 1932-ben ott, „Erec Israelben”, az angol protektorátus területén, aminek híre úgy felkavarta kedélyállapotát, hogy szakított élete hagyományával, olyannyira, hogy ennek üzenetét, nyilván nem csak Mórának, de más számára fontos személyeknek is elküldje, nyilvánosan, postán?

Hát erről megint csak fogalmunk sincs.

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Ki lesz vajon Simplicissimus tizedik hőse?

Közeleg az év vége, Főkaszírón asszonyal ismét összedugtuk fejünket, hogy ki kapja idén a díjat. Új olvasóink kedvéért összefoglaljuk a tudnivalókat.

A Simplicissimus Hőse díjat olyan személy kaphatja, aki nem hivatásszerűen dolgozik Budapestért. Nem alkalmazottja a városnak, nem politikus, azaz semmilyen értelemben nem kap (vagy kapott) fizetést azért a munkáért, amiért kitüntetjük. Ezen kívül három dolognak kell, hogy megfeleljen a személy vagy a maximum két személyből álló „kollektíva.”

1.) Nem kaphat díjat az adományozó Nagy Budapest Törzsasztal semelyik beltágja sem, lett légyen bármilyen érdekes is arra. 2.) Bár tiszteljük a nagy ellenkezőket, akik szívósan megakadályoznak bizonyos dolgokat, ez a díj az „igen-mondóknak” jár, akik fenntartható módon létrehozhatnak valamit.

3.) Végezetül ezt a civil díjat Simplicissimus olyan személyeknek szánja, akik az őket érdemessé tevő munkába nem pusztulnak bele, hanem ellenkezőleg, megtalálják benne a számításukat, sőt polgári jólétre jutnak, ha nem is feltétlenül gazdagodnak meg. Hogy mit kapnak a díjazottak? Hát egy szép, keretezett oklevelet, amelyet a Törzsasztal év végi fogadásán adnak át, ahová a régebbi díjazottak is mindig meghívást kapnak. Ezen kívül a két zsűror (magam és a főkaszírón) a díjazotta(ka)t vendégül látja egy olyan budapesti étteremben, amely a vacsora idején még két évnél kevesebb ideje működik.

Kik voltak az eddigi hősök, és kik az ezévi esélyesek?

Az eddigi díjazottak a következők voltak:
2009: *T. Nagy Tamás* sajtókereskedő és kávéház-tulajdonos,
2010: *Tamási Miklós* és *Szepessy Ákos*, a Fortepan alapítói,
2011: *Faragó István* és *László Zsuzsa*, az ANNO könyvsorozat megálmodói és kiadói,
2012: *Wirtz Ágnes* és *Albrecht*, a Villa Bagatelle kávéház alapítói,
2013: *Dr. Del Médico Imre*, sajtólevelező, Budapest élő emlékezte,

2014: *Pál Tamás*, a kozterkep.hu portál létrehozója és gazdája,

2015: *Magyarósi Csaba* és *Szűcs Ádám*, az Egy nap a városban portál bloggerei,
2016: *Schlagmüller Gábor*, a Budapest régi képeken Facebook-csoport elindítója és fenntartója,

2017: *Biszak Sándor*, az Arcanum Kft. digitalizáló cég létrehozója és tulajdonosa.

Jelöltek szerencsére idén is bősséggel akadnak. Ismét szóba került a Hamburgból ide származott irodalmár, aki nem tudja, kibe szerelmesebb, *Ady Endré*be vagy a budapesti kávéház-hagyományba. A városrost belső részét feltérképező portálépítő és polgárpukkasztó túravezető, a városi problémákat feltáró és az illetékeseket eredménnyel nyaggató portál.

Decemberi számunkban megtudhatják, ki mellett döntöttünk.

Tovább fejlődött a Fővárosi Levéltár bámulatos Időgép portálja

Kevés fővárosi tulajdonú intézmény fejlődött akkorát az elmúlt években, mint Budapest Főváros Levéltára. Kiemelkedően sikeres digitális archívumok (Lajta-archívum, Ybl-archívum, lakásportál), több szintű együttműködés a Fortepannel, impozáns kiadványsorozat, a Hun-

A Budapest Időgép portál kezelőlapja. Az adatok csak ennél nagyobb nagyításban jelennek meg. Előbb az ikonok, tovább nagyításkor bizonyos adatok is. A hat időpont között úgy lehet váltogatni, hogy a térképkivágás nem változik. Alul kategóriák szerint, illetve utca, esetleg nevek szerint lehet keresni.

Alább a Pesti Óváros 1837-ben, természetesen német elnevezésekkel.

garicana tető alá hozása (társtettes az Országgyűlési Könyvtár), az osztrák ötletből, uniós forrásokkal megtámogatott Topotéka program budapesti alportáljának beindítása (Józsefváros, Városliget, Budafok). De ezeknél a sikeres, népszerű projekteknél is fontosabb vállalkozás a Budapest Időgép, ami egy metaforikus elnevezése annak, hogy a levéltár munkatársai elkezdtek fokozatosan térképre helyezni a már digitalizált tudást. A Hungaricana Könyvtárban így hangzik a Budapest Időgép beharangozó szövege: „Az időgép nem egyszerűen történeti adatok lekérdezését teszi lehetővé, hanem a térben és időben történő barangolást kínálja interaktív térképeken keresztül, gyors és egyszerű átlépéssel a különböző időmetszetek között. Tanulmányozhatjuk a város átalakulását, kereshetjük a korabeli helyszíneket és eljuthatunk az egyes telkek, házak történetére és lakóira vonatkozó levéltári forrásokhoz is. Az Időgép mögött a Hungaricana hatalmas adatbázisa áll, amely több millió oldalnyi digitalizált forrásanyagot tartalmaz, a város lakóira és épületeire nézve pontosan helyhez és időhöz köthető adatok tömegét nyújtva. Célunk, hogy fokozatos fejlesztéssel mindez a történeti térképeken barangolva, könnyen, gyorsan, szórakoztató formában is elérhető legyen.”

A több mint egy éve élesített portált most továbbfejlesztették. Most már egyetlen térképen lehet böngészni a lakcímkjegyzékek, az iskolai értesítők, és más adatbázisok adatait. Lehet keresni utcák és kategóriák szerint. Újdonság, hogy 1832, 1872, 1908, 1937 (és a jelenkor) mellé egy 1916-os térkép is társult. Újdonság, hogy az áttekinthető térképek most már nem „rasz-

Ugyanaz a térképkivágás, immár 1908-ban, a pesti Óváros lebontása után.

teres”, hanem „vektoros” alapúak, ami azt jelenti: be lehet állítani, hogy mekkora zoom mellett mi látszódjon melyik típusú objektumokból. A megjelenítés lényegesen gyorsabb is lett.

Az ikonok egyébként csak megfelelő nagyítás esetén jelennek meg, a feliratok meg csak még nagyobb nagyítás esetén látszódnak, erre azért van szükség, nehogy egymásra lógnanak a feliratok.

Ez így olvasva kicsit bonyolultan hangozhat, de használat közben minden magától értődik. Érdemes kipróbálni az Időgépet egy olyan helyszínnel, ahol az elmúlt két évszázadban sokat változott a város: az Újépület, a pesti Óváros, a Tabán helyén. És szabadon is lehet keresni. Herczeg Ferenc Hidegkúti úti villáját megtaláltam, mert a tulajdona volt, Kosztolányi Dezső otthonát nem, mert valószínűleg csak bérelte. Hüttl Dezső építész megvan 1916-ban, Lajta Béla nincs. Megvan Klösz György, de nincs Nádasdy Kálmán, és legnagyobb meglepetésemre nincs a Bécsi kapu téren lakó báró Hatvany-Deutsch Lajos, aki többször is vendégül látta palotájában Thomas Mannt. Vajon miért nem találok? Fontos újítás, hogy a térkép bal felső sarkában látható egy dinamikus kistércék, ami egy kattintással nagyobbá tehető, így össze lehet hasonlítani az eredetit a vektoros adatokkal.

Felhasználóbarát, világszintű újítás, ami egyaránt szolgálja a kutatót, az újságírókat, a tanárt, a lokálpatriótát. Egy portál, ami még bizonyára nem érte el teljes fejlettségét.

Hogyan kértek protekciót a legfelső helyeken eleink, avagy a király személye körüli miniszter levele Szláv miniszterelnökhöz, egy túl magas villa ügyében, 1872-ből...

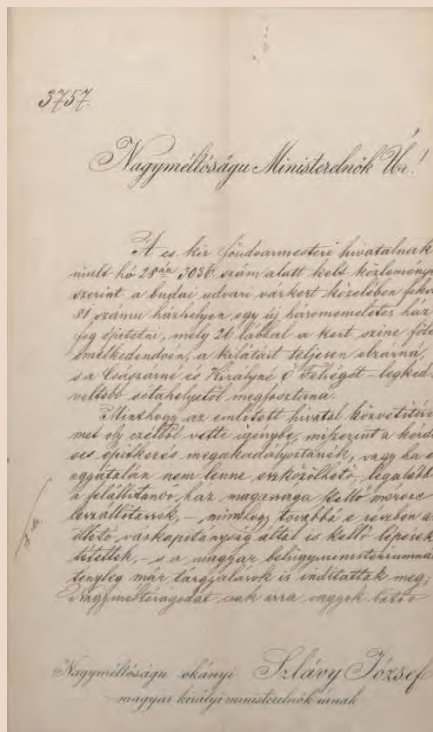
[Vaknyomásos levélpapír, a fejléc a bal felső sarokban: **ŐFELSÉGE SZEMÉLYE KÖRÜLI MAGYAR MINISTER]**

Iktatószám: 3747

Nagyméltóságú okányi Szláv József magyar királyi miniszterelnök úrnak

Nagyméltóságú Ministerelnök Úr!

A cs. kir. főudvarmesteri hivatalnak múlt h. hó 28-án 3036 szám alatt kelt közleménye szerint a budai udvari várkert közelében fekvő 81. számú ház helyen egy új háromemeletes ház fog építetni, mely

26 lábbal a kert színe fölé emelkedendően, a kilátást teljesen elzárná, s a Császárné és Királyné ő Felségét legkedveltebb sétahelyétől megfosztaná. Minthogy az említett hivatal közvetítésemet oly célból vette igénybe, miszerint a kérdéses építkezés megakadályoztassék, vagy ha ez egyáltalán nem lenne eszközölhető, legalább a felállítandó ház magassága kellő mértékre leszállítottassék, – mint-hogy továbbá e részben az illető várkapitányság által is kellő lépések tétettek, – s a magyar belügy-ministeriumnál tényleg már tárgyalások is indítottak meg: Nagyméltóságodat csak arra vagyok bátor felkérni, miszerint az ügyet nagybecsű figyelmére méltatni, – abban bölcs belátása szerint eljárni, s az eredményt annak idején velem közölni sziveskedjék.

Fogaadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Bécs, 1873. június hó 1-jén.

Br. Wenckheim Béla

.....

... és Szláv miniszterelnök villámgyors intézkedése

[Vaknyomásos levélpapír, a fejléc a bal felső sarokban: **MAGYAR KIRÁLYI MINISTER ELNÖK]**

Iktatószám: 1413 M.E.

Méltóságos Báró Podmaniczky Frigyes urnak, mint a közmunka tanács alelnökének
Méltóságos Báró Alelnök úr!

A Felső személy körüli miniszter úrnak f. hó elején 3757 sz. alatt kelt iratát levelével a cs. kir. főudvarmesteri hivatalnak szintén ide csatolt irata érkezett hozzám, melyben azon kérelem foglaltatik, hogy a budai udvari várkert közelében fekvő 81. számú ház helyen tervezett új háromemeletes ház építése lehetőleg meggátoltassék, vagy legalább annak oly magasságra emelése, mint czélba vétetett, ne engedessék meg, mert az a várkertből való kilátást teljesen elzárná.

Miután a kérdéses háznak a tervezett magasságban való felépítése a várkertnek csakugyan nagy hátrányára válnék, a fentebbi kérelmet magam is figyelmet érdemlőnek tartom, s ugyanazért fölkérem Méltóságodat, hogy az építéssel magát érintkezésbe tevén, őt bizonyos feltételek alatt rábírnai igyekezzék arra, hogy építendő háza magasságának megfelelő korlátozásába belenyugodjék.

Eljárása eredményét sziveskedjék Méltóságod azután a közlemények visszaküldése mellett mielőbb tudomásomra juttatni, hogy az Főudvarmesteri hivattal sietősen közölhessem.

Egyúttal nem mulaszthatom el Méltóságodat a várkert környékén kívánatosnak mutatkozó azon szabályozásokra is figyelemztetni, melyek mai értekezésiünknek ugyancsak tárgyát képezték.

Fogaadja Méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Budapesten, 1873. június hó 3-án

Szláv

Két megjegyzés a fenti ügyhöz

A levelezés többi része nem maradt fenn. A szakirodalom elfogadott állításának, miszerint a villa 1872-ben elkészült, ezek a levelek ellentmondanak. De nem lehet tudni, hogy miként lehet ezt feloldani: az épület valójában később készült el, vagy a bürokrácia nagy késéssel lendült akcióba. Abban az esetben viszont nem vették a fáradságot arra, hogy megsejmeljék a helyszínt...

A történelem a problémát átmenetileg megoldotta – Budapest ostroma idején a Lónyay-Hatvany villa annyira megsérült, hogy a háború után le kellett bontani. Ám a 2000-es évek elején egy vállalkozó elkezdte újra felépíteni, azonos tömeggel és magassággal, de az akkor még létező műemlékvédelmi hatóság kikényszerítette, hogy csak az eredeti formában teheti meg ezt. A válság után az építkezés leállt. Később a Nemzeti Bank egyik alapítványa vásárolta meg a félkész épületet. Most nagy a csend körülötte. Ha elkészül, a témára feltétlenül visszatérünk. (Forrás: Ybl Miklós Virtuális Archívum, Hajdú Virág és Hidvégi Violetta írásai: www.ybl.bparchiv.hu)

NYOLCADSZOR!

Nyolcadszor rendezte meg a Kadarka Kör a Svábhegyi Szüretet.

Nyolc esztendeje tart a Svábhegyen, a Jókai-kertben az a kultúrtáj-rehabilitációs kísérlet, amelynek célja, hogy újra legyen a főváros térségében szőlőskert, amelynek bora – ápolva Budapest hagyományait – újra forgalomba hozható. Egy és negyedszázadnyi kényszerszünet után.

A Budai Vörösről van szó, amelynek szőlői – a Kadarka, a Csóka, később a Kékfrankos – a 17. század végétől jelentek meg a várost körítő hegyvidék lejtőin. Az akkori ültetvények nedűje példátlan karriert futott be a 19. század végéig, míg a filoxéra le nem tarolta a gazdák reményeit.

A Kadarka Kör – a borértőkből, elkötelezett barborátokból álló asztaltársaság – fogalmazta meg a rehabilitáció programját. Teremjenek újra borszőlőt ezek a réges-régi fajták Budán. Mostanra megtalálták a gazdálkodásra jogosított partnert is (Megyeri-Hanti pincészet, Monor, Strázsahegy) ahhoz, hogy szó szerint újjászülessen a legenda. Tavaly a Kiskőrösi Nemzetközi Kadarkaversenyen ezüst-, idén bronzérmert nyert az az évi ANNO (két évjára került már a palackokba). Ez lett a budai vörös reinkarnációjának.

Lassan a város közönsége is megismeri a programot. Ezt tanúsítja az idén október 5-én immár nyolcadszor megszervezett hagyományos eseménynek, a Svábhegyi Szüretnek a sikere. Természetesen a Jókai-kertben. Kadarkáink Kertjében, amelynek oltványai a legjobb magyarországi kadarkás dűlőkből érkeztek hat éve a 21. századi Budára, az írófejedelem egykori kertjébe. S került persze Csóka meg Kékfrankos is. Több mint háromszázan élvezték a műsort s kóstolták a bort: a Kadarka Kör kitartó igyekezetének gyümölcsét.

Idős páfrányfenyők várják gazdáikat a Tahi faiskolában

HOVÁ JÁRNAK A FÁK ISKOLÁBA?

A FŐKERT élére 1962-ben nevezték ki Radó Dezsőt. Kinevezése egybeesett azzal a korszakkal, amikor Budapesten közel 800 ezer ember (főként gyári munkás és vállalati alkalmazott) kapott új lakást a lakótelep-építéseknek és a háború utáni újjáépítéseknek köszönhetően. A konzolidálódó Kádár-rendszerben ekkor indult meg lassan az életszínvonal emelkedése. És a parkosítás, fásítás is, rohamléptekkel.

A lakótelepek építésére (ahogy az egész korszakra) szokás kizárólag negatív előjellel gondolni, ám érdemes azt is megjegyezni, hogy a szocreál, majd ezt követően a minőségében és élıhetőségét tekintve már kétségkívül falanszteresebb házgyári lakótelepek kör-

nyezetében mára vitathatatlanul a legmagasabb zöldfelületi arány alakult ki Budapesten. Nincs másik olyan beépítési forma a városban, amely ennyi új zöldfelületet hozott volna létre. Sokkalta nagyobbakat, mint a ma divatos „lakóparkok” teszik.

A zöld nem kötelező

Hiába a bitorolt, marketingcélokat szolgáló üres szöveg: a lakóPARK ma sokkal kevesebb zölddel jár, mint anno a lakótelep. Ennek hátterében pedig az eltérő építésügyi szabályozás áll. Míg a lakótelep-építéseknel még kialakultak olyan normatíva-rendszerek

Ültetvényöntözés

az egykori ÉVM-ben, amelyek kötelezően megszabták, hogy egy embernek mennyi zöldfelületet kell biztosítani, addig ma ilyen szabályok már nincsenek. A lakótelepeknél ez a szám 21 négyzetméter volt lakosonként. Nem meglepő tehát, hogy Budapesten ebben az időszakban háromszorosára nőtt a zöldfelületek nagysága, és hatszorosára a játszótérek száma.

Radó színre lépésekor éppen egy hatalmas zöldfelületi boom vette kezdetét, s ezzel a FŐKERT új – a boldog békeidőket visszaidéző – aranykora köszöntött be. Jó vezető érkezett, jó időzítéssel. A közigazgató alapvégzettséggel rendelkező igazgató később igazi fabolondnak bizonyult. Elvégezte a Kertészeti Egyetemet, sőt le is doktorált a szakmából. Látván a fásításban, parkosításban megnyíló új lehetőségeket,

Juharok a legszebb ruhájukban

kiváló érzékkel ismerte fel, hogy a vállalatnak egy olyan masszív, gépesített faiskolai bázist kell megteremteni, ahonnan el tudja látni a városi programokat.

Ahogy nagy elődjei (*Fuchs Emil* és *Illsemann Keresztély* vagy *Räde Károly*) a századelőn, ő is a faiskolai alapokkal, az utánpótlás legfontosabb elemeinek kiépítésével kezdte. Csak éppen ez a faiskola már nem a Fűvészkertben, a Margitszigeten, a Nádorligetben vagy a Népligetben jött létre, hanem a hatalmasra növekvő Nagy Budapesten kívül: Tahitótfalu és Dunabogdány között. Ott, ahol a Kalicsa-patak a Szentendrei-Dunába folyik.

1963-ban tehát, egy évvel Radó igazgatói kinevezése után létrejött a FŐKERT Tahí faiskolája mintegy 110 hektáron. Valószínűleg nem a semmiből, bár nagyon keveset

tudunk a tényleges előzményekről. Ami biztos: az 1849-es császári pátenssel elkezdődött Habsburg birodalmi kataszteri térképezés, amely Tahí térségében az 1880 körüli helyszínrajzi állapotokat rögzítette, már szerepeltet a területen egy jóval kisebb alapterületű faiskolát – két helyrajzi számon – és egy állandó épületet is. A mai állapothoz képest is feleakkora faiskolát akkor még szalagparcellás tormaföldek vetétek körül minden oldalról.

Arról is tudomásunk van, hogy a területen található vadászkúriát 1947 után államosították, majd a tormaföldekből is jelentős területeket csatoltak a '63-ban kialakított új faiskolához. Ez az új bázis már nem pusztán a tahitótfalui határhoz tartozó földekből, hanem Dunabogdány határföldjeiből is kihalított magának a Kalicsa-patak túloldalán.

A régi kúria épülete ma is megvan, bár jelentős átépítésekben esett át: ebben alakították ki az irodákat. Előkertjében pedig egy olyan fajtagyűjtemény kapott helyet, amely az itt születő növények különféle fejlődési fázisait mutatja be a potenciális vevőknek.

Sok fa ebben az előkertben már ötven-hatvan éves is elmúlt.

Sorok a Dunáig

A katonás sorokban beültetett földek egészen a Dunát kísérő természetes galériaerdőig nyúlnak, habár a hőskorhoz képest a 90-es években jelentős zsugorodás állt be: a kárpótlás az alapításkori 110 hektárból csak 56-ot hagyott meg.

A FŐKERT is megérezte a rendszerváltozást, ennek egyik jeleként a Tahí Faiskolában is megjelent a magántőke, bár a többségi tulajdonrészek még így is a fővárosi vállalat kezében maradtak.

A területi és tulajdonrészben bekövetkezett akkori csökkenés ellenére Tahí megmaradt a Budapesthez legközelebb fekvő legjelentősebb díszfaiskolának, ahol a 90-es és 2000-es évek elsősorban a túlélésről, a felfutó magánérs építkezések és az autópálya-fásítások kiszolgálásáról szóltak. Budapest ebben az időszakban alig rendelt iskolázott fákat, a közterületi zöldfelületek fejlesztése jelentős mértékben visszaszorult. Még a közelmúltra is inkább az volt a jellemző, hogy például Szentendre többet vásárolt egy évben, mint egész Budapest.

A Tahí faiskola ma már regionális jelentőségű. Vevői között nem csak a Dunakanyar települései és Budapest jelennek meg, száz kilométeres körzeten belül a legtöbb önkormányzat a rendszeres ügyfelek között van.

Sőt nem ritkán orosz, ukrán, szlovák, román és bolgár nagyprojektektől is érkeznek megkeresések.

Az utóbbi időben sok előnevelt fát értékesítenek a jövő nemzedék ombudsmanja által kezdeményezett Fatestvér program számára is. A nemes kezdeményezés azt jelenti, hogy az adott település minden ott született gyereknek névre szólóan ültet el egy-egy fát.

Az önkormányzatokon kívül nagyobb cégek vásárolnak telephelyeik környezetrendezéséhez, parkolófásításához, illetve ingatlanberuházásokhoz, de a magánkertekből is érkeznek egy-egy fára megrendelések.

A dunai öntéstalajokon kialakított ültetvény valójában nyílt ártér. A folyótól fokozatosan emelkedő terepen egyszerre átok és áldás tud lenni a Duna. Az öntözésben a vízkivétel nagy könnyebbséget jelent. Azonban a 2013-as rekordárvíz – amely ráadásul a vegetációs időszakban jött – 100 millió forintos kárt okozott az ültetvényben. Ez a kora nyári árvíz volt eddig az egyik legkomolyabb próbatétel: a víz a terület laposabb részein 1–2 méter magasságban tetőzött, bár az épületeket nem érte el.

Egyszerre tízezer...

A telepen százezres nagyságrendben iskoláznak közterületi kiültetésre szánt útsorfá-

Vízkivétel a Szentendrei-Dunából

kat és parkfákat, amelyek nyolcvan százaléka lombhullató. További tíz százalékot tesznek ki a cserjék, és ugyancsak tízet a fenyők. A legfrissebb katalógusban mintegy 115 lombhullató díszfafaj, 131 lombhullató cserjefaj, 25 fenyőfaj és 16 féle díszfűfaj számtalan különféle fajtáját találhatjuk meg.

Budapest hosszú hallgatás után a „Tízezer új fát Budapestre” programmal tért vissza újra a nagybevásárlók sorába (BUDAPEST

2018/1. szám). Nem mellékes körülmény, hogy 2017-ben a FŐKERT újra száz százalékos tulajdonosa lett a Tahi Faiskola Kft.-nek, így 55 évvel az alapítás után ismét birtokon belülrre került a legnagyobb Budapest-közel díszfaiskola.

A hirtelen jött masszív, évtizedek óta nem látott budapesti fásítási program hatalmas erőpróba elé állította a természeti oldalt. A faiskolások nem tagadják,

Kőrsek vörösben

A természet „multikolorális fényfestése”

hogy sokkal jobban örülnének az évi ezer fát konstans módon elültető Budapestnek, mint ennek a gyors, bár kétségkívül látványos hároméves hajszának.

A faiskolai részleg vezetője, *Kulin Balázs* is egy sokkal kiszámíthatóbb, évekre előre lebontott programra vágyik, ahol már éveken keresztül a projektek előtt kalkulálható, hogy mikor milyen mennyiségű és tulajdonságú növényekre lesz szükség nagy tömegben. Nem ritka ugyanis, hogy hatalmas közületi vagy külföldi megrendeléseket kell elutasí-

Új ültetvénytábla előkészítése

tani azért, mert az utolsó pillanatban rendelnének tőlük.

A faiskolai termesztés nem máról holnapra működő műfaj: egy háromszor vagy négyszer iskolázott fának akár öt-tíz évre is szüksége van ahhoz, hogy a megrendelő által kívánt méretet elérje, és biztonsággal, jó eredési százalékkal átültethető legyen a végleges helyére. Az értékesítésre szánt fák között jelenleg 25–30 éves egyedek tartoznak a legidősebbek közé: ezeket már csak fél-egyéves előkészítéssel, egyedileg lehet

kiszedni és földlabdázni. Sokkal gyakoribb a szokáselv alapján a 18/20 törzskörméretű sorfák forgalma, amelyeket 60–70 centis átmérőre szabott földlabdával lehet szállítani.

Ottjártunkkor a faiskola az őszi legszebb pillanataival ajándékozott meg bennünket. *Szabó József FŐKERT*-vezérigazgató szavaival élve: „*Tahiban is megkezdődött a természet multikolorális fényfestése*”.

Elképesztő, hogy ezt az 56 hektáros iskolát mindössze 15 „tanító bácsi” gondozza állandóan, kiegészülve még 15 pedellussal az őszi és a kora tavaszi „bizonyítványosztási” időszakban. Ez egy jó iskola, a gyerekek elég jól szoktak itt vizsgázni – mondja *Kulin Balázs*. A növényeinket felkészítjük mindazokra a klimatikus hatásokra, amelyek a Kárpát-medencében érhetik őket, továbbá mindarra, amit a szállításukkor és az átültetésükkor át kell vészelniük.

A nagyvárosi nagybetűs életre persze még ők sem tudják teljes mértékben trenírozni a nebulókat. Ezért is lenne nagy szükség rá, hogy legalább mi, városiakók becsüljük és szeretgessük meg őket néha az új helyeiken. Ha szárazság van, egy-egy vödör vízzel simogathatjuk őket leginkább, ha pedig parkolunk, utat vagy közművet építünk, akkor egy kis odafigyeléssel, törzsük, ágaik, gyökereik védelmével elérhetnénk, hogy közülük sokkal kevesebben sérüljenek, és így többen érik meg a felnőtt kort.

Mindannyiunk nagyobb gyönyörűségére.

RECENZIO

Gellért 100!

Elek Lenke

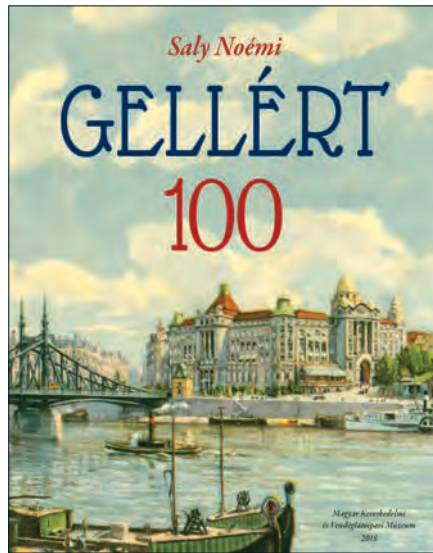
Saly Noémi: *Gellért 100.*

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2018.

Ára 3500 forint, a múzeumban kapható. Angol nyelvű változata is hamarosan megjelenik.

□ Egy szállodában lehet lakni, lehet pezsgőzni, ebédelni, randevúzni, lehet szeretni az épületet, és lehet nem szeretni. No meg lehet belefeledkezni a történetébe, mint ahogy *Saly Noémi* tette, hosszú hónapokon keresztül. Ilyenkor óhatatlan, hogy az ember meg ne szeresse kutatása tárgyát, hiszen látja érdemeit, hibáit, utólag is tanúja dicsőséges napjainak és szomorú életfejezeteinek.

Saly Noémi kiállítást rendezett erről a százéves, szépséges, szecessziós szállodáról és a tőle elválaszthatatlan fürdőről. Vének lett volna, ha a kurátori munka közben minderről nem ír egy könyvet is, hiszen gazdag anyag állt rendelkezésére. Aki nem jut el a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban március 3-ig nyitva tartó kiállításra, az is bármikor leemelheti a polcra a kötetet, és

tanulhat belőle. Igen, tanulhat. Mert akit különösebben nem érdekel a szállodahistória, azt is bizonyára leköti a történelem. Számos nagy jelentőségű politikai eseménynek volt helyszíne a Budapest látképéhez igencsak hozzátartozó épület, az ostrom alatt pedig még hadikórház is berendeztek labirintusszerű pincéjében.

A Gellért száz éves története önmagában olyan izgalmas, hogy filmet kellene róla forgatni. Mert benne már forgattak filmet – például a hatvanas években, amikor hazalátogató magyar disszidensek szürcsölték az akkor imperialista itálnak számító Martinit –, de róla még nem. (Egyébként nem példa nélküli, hogy egy-egy hí-

res szálloda története könyvvé vagy filmmé formálódik, példa rá a bécsi Sacher, amelyet már több műfajban megénekeltek.) Hogy *Alexandre Dumas* a Gellért elődjében, a Sárosfürdőben gyógyította reumás lábait? Hány világsztár lakott itt, és melyek voltak az akkori fine dining divatos fogásai? De megismerkedhetünk olyan sorsokkal is, mint *Bánlaky Géza* építész-igazgatóé, akit ez a könyv emel ki a méltatlan feledés homályából.

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum által kiadott kötet egyik erőssége a közvetlen, laza, 21. századi stílus, amely egyébként Noémi sajátja, de ezt csak ismerősei tudják róla. Viszont bárki, aki elolvassa, sokat derül majd rajta. A másik erősség a kiváló képanyag, amelynek nagy részét eddig soha, sehol nem láthattuk. Több mint kétszáz fotó, amelyek közgyűjteményekből, internetes portálokról és magánszemélyektől kerültek elő.

Furcsa látni, hogy még nem jár vilamos a Ferenc József hídon, és sokszoknyás, kendős asszonyok hordják a maltert a födém építéséhez. Ki hinné, hogy az uszoda helyén minigolf volt a pazar télikertben? És hogy 1957-ben még cipőt pucolt a londoner?

Igen, a Gellért idén száz éves.

Vajon születik-e róla könyv és kiállítás, amikor százötven lesz?

Györe Balázs

reggel

(Andor Tamásnak)

lecsúszik a vállamról
a teniszütő tokjának pántja
férfiak női táskával
és kiskutyával tipegnek munkába
a lányok megnézik önmagukat
a kirakatokban vagy
a villamosablak tükröződésein
öregember kapaszkodik
belerázzák testüket
a fenekükön feszülő nadrágjukba
TERROR házánál LAKÁS kiadó
csillan a fény a dermedt tintán
vizes zsemle 30 tejes kifli 45 forint
patkány fut be előttem egy lyukba
még látom a farkincáját a járdán
az utca neve király

KÖNYVJELZŐ

Budapest templomai (IV. és VI. kerület)

Szerkesztette Fabó Beáta

Budapesti Városvédő Egyesület

Ára kötetenként: 1 000 Ft

□ A Budapesti Városvédő Egyesület Templomtörténeti Csoportja célul tűzte ki, hogy kerületenként feldolgozza Budapest templomainak történetét, építészeti emlékeit. 2002-ben indult el a nyomtatott kiadvány-sorozat, az elmúlt 14 év alatt 16 kötetet jelent meg: időrendben a III., V., XII., XVI., XVII., XXII., XX., IX., VIII., X., I., XVIII., XI. és VII. kerületek anyaga. 2015-ben újabb két kötettel bővült a sorozat, az egyik a IV. kerületi, a másik a VI. kerületi templomokat mutatja be. Szeretnénk a kiadványokat minden olyan érdeklődőnek ajánlani, aki fogékony a főváros, esetleg szűkebb hazája történeti és építészeti értékei iránt, és az egyházközségekhez tartozó hívőknek, hogy jobban megismerjék a templomuk építésének történetét. A kiadványokban a kerületekben működő katolikus, református, evangélikus templomokat, a baptista imaházat és a zsinagógát mutatjuk be.

KULTAJÁNLO

Vásárolunk...

A XVIII. Nemzetközi Magyar Fotószalon D kategóriájának válogatott képei

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum • 2019. január 27-ig

□ Mindennapi kenyérünk beszerzése csak az alap vásárlási tevékenységünk, de valójában ennél sokkal szerteágazóbb aktivitásról van szó. A javak és szolgáltatások birtokba vétele már-már rítusszámba menő napi cselekedet, sokszereplős társasjáték, amelyben a „gazdálkodj okosan” szabályai mellett izgalmas játszmákba is gabalyodunk. Lenyomata ez társadalmi szerepvállalásunknak, globalizálódó világunkban félelmetes méreteket ölt ez a méta, ahol az adok-kapok és az adogatás néha véresen komollyá fajul. Vigyázzunk hát magunkra, és őrizzük meg emberi méltóságunkat!

Fülöp Lóránt: Lókupec

KULTAJÁNLO

Leonardo Da Vinci és a budapesti lovas

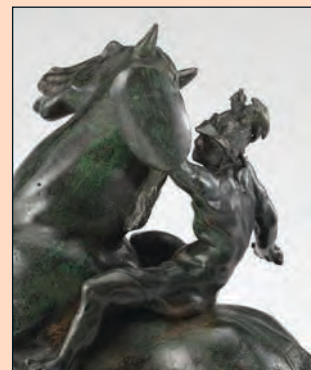
Kamara-kiállítás a felújított Szépművészeti Múzeumban

Szépművészeti Múzeum • 2019. január 6-ig

□ A *Leonardo da Vinci* és a budapesti lovas című kamara-kiállítással nyílik meg a felújított Szépművészeti Múzeum. A reneszánsz mesterhez köthető budapesti lovasszobor Leonardo tíz rajzával együtt, valamint a kortársak a mester rajzai által inspirált szobraival és antik művekkel együtt idézi fel a művészt egy életen át foglalkoztató kérdést: a szabadon álló, ágaskodó lovas szobor megvalósításának problémáját.

A számos rövid karriert befutott Leonardo-szoborral ellentétben az ágaskodó lovat és lovasát ábrázoló budapesti kisbronz már egy évszázada tartja izgalomban a téma szakértőit. Tanulóévei a 15. század második felének legkiválóbb szobrászának műhelyében, kortárs beszámolók sora és mindenekelőtt saját kezű rajzai arról tanúskodnak, hogy Leonardo szobrászként is dolgozott. Ennek dacára egyetlen biztosan neki tulajdonítható szobrászati alkotása sem maradt ránk. Bár Leonardo szobrainak hiányában a budapesti Lovas saját kezűségéről nehéz biztosat mondani, a kérdés, miszerint a kisbronz mindössze Leonardo hatásáról tanúskodik-e vagy esetleg a mester eredeti alkotása, a mai napig élénk vita tárgya.

A tíz saját kezű Leonardo rajzot, öt szobrot és tizenhat antik érmet bemutató, Leonardo da Vinci halálának ötszázadik évfordulója alkalmából nyíló kiállítás a múzeum most felújított Michelangelo termében kap helyet.

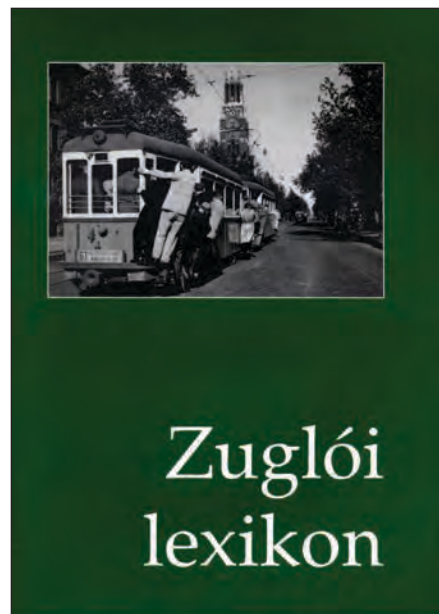
KÖNYVJELZŐ

Zuglói lexikon

a szócikkeket összeállította Fodor Béla, Szerkesztette Buza Péter

Herminamező Polgári Köre • 2000 Ft

□ Páratlan civil vállalkozás a ZUGLÓI LEXIKON összeállítása. Nem azért, mintha nem volna más kerületeknek is ilyen típusú történelmi kézikönyve (nem soknak van egyébként), de mert ez már a negyedik kiadása azóta, hogy bő évtizede az első megjelent. Ahhoz képest tartalma is sokat változott: jelentősen bővült, főleg a biográfiai jellegű szócikkek köre. Most már szinte minden tekintetben korrekt választ adhat az érdeklődőknek, ki mindenki élt jelességeink közül Zuglóban. E mellett friss adatokat találni a szócikkek között az értékes épületekről, amelyeknek egy részét az első változat szerkesztésekor még nem vonta védelme alá a kerület. Más tematikai elemek és a gazdag illusztrációs anyag együtt érzékletesen, sőt olvasmányosan mutatja be a városrész kétszáz esztendőhöz közelítő történelmét. Megjelenését a XIV. kerület önkormányzata támogatta. Megvásárolható a Budapesti Városvédő Egyesületnél: XII. Szoboszlai út 2-4. (Bejárat a Böszörményi útról). Telefon: 06-20 372-4424

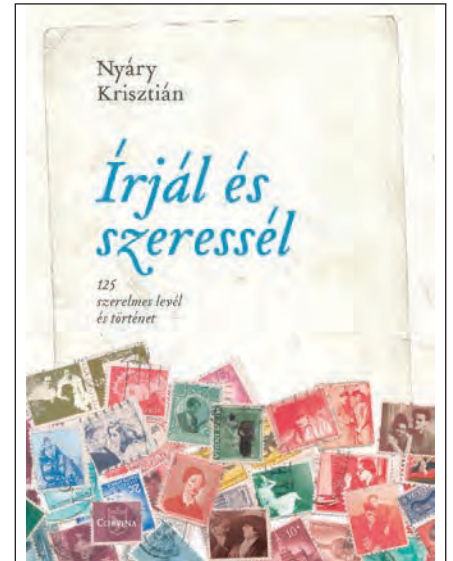

KÖNYVJELZŐ

Nyáry Krisztián: Írjál és szeressél – 125 szerelmes levél és történet

corvina Kiadó • 4500 Ft

□ Nyáry Krisztián összegyűjtötte a magyar kultúrtörténet legszebb, legérdekesebb vagy éppen legfelháborítóbb szerelmes leveleit, majd mára már jól ismert stílusában megírta keletkezésük történetét is. Félénk udvarlólevél, pimasz széptevés, szemérmes viszontválasz, írásos erotika, hideg elutasítás, csalódott szakítás, könnyes búcsúlevél: minden, ami a szerelmes levél műfajába 1526 és 1976 között belefért. *Csokonai Vitéz Mihály, Móricz Zsigmond, Ady Endre, Nemes Nagy Ágnes, Kossuth Lajos, Örkény István, Jászai Mari, Krúdy Gyula, Latinovits Zoltán* és még száz név a magyar közel- és régműltből, akik levélben is megírták, mit gondolnak a szerelemről.

SZÍNKRITIKA

Opera a kézmosás fontosságáról – A Semmelweis az Operettszínházban

Zappe László

□ A Budapesti Operettszínház új bemutatójának címe mindössze egy név – ahogyan az egykor szokás volt a zenés színpadi műveknél. Az új magyar zenemű a Semmelweis névre hallgat. Alkotói „oratorikus kórképnek” mondják. Zeneszerzője *Raymond J. Lustig*, a dalszövegek írója *Matthew Doherty*. Minderről tudósít a színlap. Meg arról is, hogy az előadás „Nyáry Krisztián Igazi hősök – 33 magyar című könyve Semmelweis Ignácról szóló fejezetének felhasználásával készült”. Amit hallunk, a magyar szöveget pedig a kitűnő költő, *Szabó T. Anna* és *Mátrai Diána Eszter* dramaturg alkotta.

Az eredeti mű csak egyetlen egyszer hangzott el New Yorkban, a magyar verzió viszont a Miskolci Operafesztiválról került a Nagymező, pontosabban a Mozsár utcába, az Operettszínház Raktárszínházába (azt ma már bizonyára mindenki tudja, ha csak el nem felejtette, hogy elnevezése a helyiség eredeti, díszletraktári funkciójára utal, és ezt játszóhelyként *Alföldi Róbert* fedezte föl 2002-es Kabaré-rendezéséhez).

Az egész produkcióból legjobban a zene tetszett. Úgy kortárs, hogy élvezete nem igényel sem különösebben kivájt füleket, sem minden áron való gyönyörködtetési szándékot. Olyan időkben, amikor komolyzene címén napközben még a Bartók rádió is jóformán csak agyonnyúzott slágereket szolgáltat, amit a késő esti műsorsávból izléshatárainkat feszegető

kísérletekkel ellensúlyoz, ez rendkívüli élménynek számít. Azoknak pedig, akik az L alakú nézőtér bal oldalán ülnek, az is élményt jelenthet, hogy képernyőn láthatják *Dinnyés Dániel* karmestert, aki az előadást vezényli. Őt ugyanis az énekesek csak így tudják követni, minthogy a zenekar bal oldalt elöl, közvetlenül a bejárat mellett ül. Szükségmegoldás, amiből azonban külön haszon származik.

A választott tárgy és még inkább feldolgozásának módja nem igazán drámai. Az alkotók nem találtak, talán nem is kerestek a tragikus sorsú tudós életében igazi, színpadra kívánczó konfliktusokat, a független szférából érkező rendezőtől nyilván idegen is lenne ilyesféle konzervatív eljárás. Azt az ásatag, begyöpösödött konzervativizmust, amivel a történet hőisének meg kellett küzdenie, nem képviseli egy vagy néhány cselekvő ellenlábás. Fantomokkal kell harcolnia. Ehhez *Boross Martin* rendező hatásos megoldást talált ki: utálatos vén férfinaszokba bújtatott énekesnők sejtetik a veszedelmes közeget.

A tér (látványtervező: *Horváth Jenny*) inkább csak a tudományos, egyetemi-kórházi világ ridegségét, taszító emberellenességét érezteti, a jelmezek funkcionálisak, a fekete-fehér-szürke színek is sterilitást árasztanak. Változatos vetített fotók borítják a falakat.

Személyiségként csak a címszereplőt alakító *Szabó P. Szilveszter* van jelen, ő ennek megfelelően meg is kapja az al-

kalomhoz illő öltönyöket, az intézetben sötétet, Velencében világosat, az elmebetegintézetben kényszerzubbonyt. Egyébként ezt a szinte monomániásan megszállott tudóst, ezt az elhivatottságában semmi másra figyelni, ügyelni, köznapi létevédekeket számításba venni képtelen figurát akár rá is írhatták volna. Ezzel a nem túl árnyalt, de annál több belső energiával, feszültséggel terhelt jellemmel az egész előadás folyamán képes fönntartani a színpadi feszültséget. A megjelenő nők sem egyéniség vagy pláne személyiség gyanánt szerepelnek, hanem áldozatokként, vagy még inkább az áldozatok jelzéseként. Az operai, még inkább oratóriumi stízláshoz hozzásimul a szenvedés természetes megjelenítésének teljes hiánya. Helyette a végtelenségig leegyszerűsített, egyetlen simán fénylő fémlapra redukált, gördülő boncasztal sugallja a rájuk önként és segítség nélkül fölfekvő nők sorsát, magányát a végső úton. Ezek a rendezői megoldások nem sokkolják a nézőt, nem okoznak azonnali megrázkódtatást. Tárnyilagos, elmélyült átgondolásra készítetnek, nem annyira érzelmi, inkább szellemi reakciót váltanak ki. Egyetlen dolgot hiányolok, nem az előadásból, hanem magából a műből. Az alkotókat mintha egy csöppet sem érintette volna meg a Semmelweis fölfedezésének mélyén rejlő trivialis komikum. Hiszen semmi mást nem fedezett föl, mint a kézmosást.

Fotó: Gál Csaba, PIM

A tárlaton bemutatott fotók egyrészt a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményét képezik, másrészt a Jékely család tulajdonába tartozó, archív amatőr képek, meghitt emlékek. Mindezt Jékely szakrális motívumokban gazdag költészetének és naplójának részletei illusztrálják.

KULTAJÁNLO

Az év emlőse: a földikutya

Évadzáró gála és forgatag a Természettudományi Múzeumban

Magyar Természettudományi Múzeum • 2018. november 16–17.

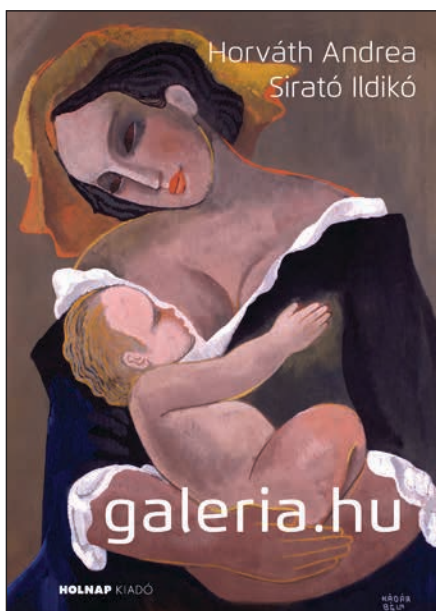
□ Az utóbbi időben egyre többet hallani egy különleges kis állatról, melynek se füle, se farka, ráadásul vak, és még csak látni sem lehet soha. Ő a földikutya, 2018-ban az év emlőse. Rengeteg ismeretterjesztő program, rajzpályázat kapcsolódott ehhez a furcsa kis állathoz egész évben, szerte az országban, hogy minél jobban megismerhessük őt.

Ezen a hétvégén elbúcsúzunk tőle a 10 hazai nemzeti parkunk, a Vadonleső és a múzeum munkatársai segítségével. A pályázatok nyertesei megkapják díjajukat, az érdeklődők pedig egy hálójáték, bemutatók és előadások keretében tölthetnek még egy kis időt új kedvencükkel.

Földikutya

Fotó: Magyar Természettudományi Múzeum

KÖNYVJELZŐ

Horváth Andrea – Sirató Ildikó: galeria.hu

Holnap Kiadó • 3900 Ft

□ Ha Galériánkban „sétálnak”, nem egyes korszakok vagy egy-egy művész életműve szerint csoportosított képek közt járnak, hanem a festészeti műalkotások tárgya, témái, a képeken megjelenő alakok vagy tájak kerülnek egy-egy fejezetbe. Úgy állítottuk össze a kötetet, hogy áttekintésével olvasóink képet kapjanak a magyar piktúra változatosságáról, rácsodálkozhatnak egy-egy népszerű alkotó életművének ismeretlen részleteire, illetve újabb kiemelkedő művészekre találhatnak a széles kínálatból.

KULTAJÁNLO

„Muzsikáló, rézszárnyú égi hinták”

Jékely Zoltán és a szakralitás

Petőfi Irodalmi Múzeum • 2018. november 25-ig

□ Jékely Zoltán haranggyűjteménye a kiállítás központi eleme, mely a kiállítótér mennyezetéről lelógatott, áttetsző harangokkal egészül ki. A harangok a költő egy-egy versét rejtik magukban, kiemelve bennük a harang és a templom motívumát, melyek költészetében a kezdetektől fogva megmutatkoztak. Az áttetsző, néma harangokba bezárt sorok álomszerű gomolygása olvashatatlanná teszi a szövegeket, ugyanakkor szemlélteti a költői életműben e kiemelt motívumok folyamatos jelenlétét, ezek sokszínű jelentéstartalmát.

AZ ELNÖK NYOMÁBAN

Három éve halt meg *Göncz Árpád*, az aktuális magyar köztársaság első köztársasági elnöke, s már a második köztéri szobrának örülhetnek a köztériszobor- és elnökbarátok.

A jelenlegi szoborállítási úzus, úgy tűnik, képlékenyebb, mint korábban volt: akkoriban a híres ember halála után tíz évvel vetődhetett fel az utcanév és köztéri szobor kérdése, manapság eltűnni látszanak a korlátok – futballstadionokat és uszodákat például élő emberekről is elneveztek, és a szobroknak is egyre kevesebb időt kell várniuk, ha van rájuk igény. (Értsd: megrendelő.) Mostanában talán

az utcanév nyerhető el a legtöbb macera árán – ott nem elég a helyi kezdeményezés, ott mindenféle engedélyekre is szükség van. Lehet, hogy ez az oka, hogy *Göncz Árpád* emlékét jelenleg egy városrész – kerületrész – és két szobor őrzi, közterület azonban ez idő szerint még nincs elnevezve róla.

Az új mű (egész alakosként az első a *Göncz Árpád*-szobrok világában) az *Árpád híd* (ez még sima, nem *Göncz*) pesti lábánál, a *Váci út* mellett, egy parkoló oldalában kapott helyett. Északról és nyugatról egy-egy panelház, keletről a *Váci úti felüljáró*, délről a híd határolja. Csendes helynek nem mondanám, hisz két főútvonal

nal forgalma dübörög mellette, de elhagyatottnak igen: gyalogos átmenő forgalom itt nincs, csak azok veszik észre, akik e két házban laknak vagy a földszinti üzletek valamelyikében akad dolguk. Észrevehetnek még a felüljárón a Nyugati felé haladó autók utasai, ha épp a megfelelő pillanatban lefelé néznének, de ez nem életszerű – s ha ezt tennék is, felülről nem is tudnák megítélni, pontosan mit látnak.

Igaz, ez a szemből érkezőknek sem könnyű feladat. (Pedig aki szemből érkezik, az csakis azért teszi, hogy ezt a szobrot láthassa.) Az első, éles nyelvű kritikák az *Óz Bádogemberét* vagy a *Csilagok háborúja* kis robotját, eset-

leg *Frankenstein* szörnyét vélték fölfedezni a műalkotásban, pedig az csak egy kezét tördelő, kissé görnyedt, bajuszos, öltönyös öregember, aki, igaz, apró réz-letekből (szójáték, elnézést) van összerakva. Aki nem hasonlít, csak halványan emlékeztet az egykori elnökre.

Nem gondolnám, hogy a huszonegyedik század elején előírás volna, miszerint egy köztéri szobornak mindenáron hasonlítani kell az ábrázolandó személyhez e szó realista értelmében. Az nyilván elvárás, hogy valamit visszaadjon a lényegből – de ezt lehet igen szélesen is értelmezni. (Sok szép példát ismerünk a közelmúltból is.) De az még engem is zavarba hoz, ha úgy érzem, a szobrász híven kívánta visszaadni az ábrázolandó személy vonásait, csak éppen nem sikerült neki. Ezúttal, attól tartok, ez a helyzet. (Vessenek egy pillantást *Jovánovics György* obudai mellszobrára, és rögtön megértik, mire gondolok: abban a fejben mindenki azonnal felismeri *Göncz Árpádot*, ebben senki sem. Még szerencse, hogy oda van írva.)

A befogadót az alakot körülvevő fehér kövek sem segítik igazán. Miként az alkotótól megtudtuk, ezek voltaképpen könyvek, hol nyitottak, hol csukottak, s ezek veszik körül, védik, támogatják az elnököt. Szép gondolat, végül is *Göncz Árpád* könyvek között élte le élete nagy részét (a kisebbet meg hol börtönben, hol bارسonszékben), de a felismeréshez minden látogatónak egy külön magyarázó füzet kellene. A látvány ezúttal kevés egy ilyen mélyenszántó gondolatfutam elindításához.

Árpi bácsi? Köszönjük!

Névjegy: *Göncz Árpád*,
Árpád út – Róbert Károly
körút sarok
Felállítva: 2018.

Alkotó:
Erős Apolka

BUDAPEST

előfizetés 2019

Kedves Előfizetőnk!

Ismét eltelt egy év, reméljük, hogy Ön továbbra is a **BUDAPEST** előfizetője marad.
Az előfizetés díja

változatlanul 5 000 forint,
melyet az alábbi módokon tud befizetni:

- **A mellékelt sárga csekken.**

A közleményben kérjük feltüntetni annak a személynek a nevét és pontos címét (emelet, ajtó is), akinek a lapot előfizetik.

- **Banki átutalással, melyhez az adatok:**

Kedvezményezett: Summa Artium Nonprofit Kft.

Számlaszám: 16200106-11569909

Közlemény: Budapest folyóirat + annak a személynek a neve és pontos címe (emelet, ajtó is), akinek a lapot előfizetik – tehát nem feltétlenül a befizető

- **Személyesen készpénzben a kiadóban:**

Summa Artium 1054 Budapest, Honvéd utca 3. V. 13. (21-es kapucsengő), munkanapokon 9 és 16 óra között. *A kiadó december 21. és január 2. között zárva tart.*

Amennyiben bizonytalan előfizetésének lejáratí idejével kapcsolatosan, kérem, hívjon bennünket a **318-3938**-as telefonszámon.

A BUDAPEST ELŐFIZETÉS IDEÁLIS KARÁCSONYI AJÁNDÉK VÁROS-SZERETŐ CSALÁDTAGJAINAK, ISMERŐSEINEK!

A szóló lapszámok és Budapest Plusz kiadványok megvásárolhatóak:

- **Kiadónkban:** Summa Artium Nonprofit Kft., (1054 Budapest, Honvéd utca 3. V. emelet 13. T/F: +36-1 318-3938) munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában** (Budapest, VI., Andrásy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban** (Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban** (Budapest, IX., Üllői út 11-13.)

480 Ft

